

Alkohol & Narkotika

DROGPOLITISKT OBEROENDE TIDSKRIFT • ÅRGÅNG 116 • NO.5-6 2022

Ensamkommande
i limbo s.20

»Insatser vid 15
är för sent« s.22

Canberra avkriminali-
serar tunga droger s.36

Alkohol & kvinnor
KLUVNA IDEAL

Korsdrag runt kvinnors drickande

SAMTIDIGT SOM JAG ska skriva den här texten kommer ett pressmeddelande från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer. Siffra efter siffra om mäns våld mot kvinnor från en ny studie genomförd tillsammans med Örebro universitet. Jag väljer två här: 10 procent av de kvinnor som just nu lever ihop med en man (make/sambo) har utsatts för våld av honom. 37 procent har utsatts för våld i ett tidigare förhållande av en make eller sambo. Ofattbara siffror.

Det här numret har *kvinnor och alkohol* som tema.

Kvinnor befinner sig i ett korsdrag av åsikter och förväntningar runt hur deras drickande »ska« se ut. En ung tjej förväntas å ena sidan vara cool och självständig och visa det genom att inte spotta i glaset. Samtidigt ska hon riskhantera för att inte råka illa ut.

På akutmottagningen för våldtagna på Södersjukhuset i Stockholm är det många kvinnor som när de kommer in säger att de måste ha blivit drogade. För att det fortfarande är skamligt att dricka och sedan råka illa ut. Om du är tjej. Klassisk dubbelbestraffning,

”
Att som social-
arbetare ha gatan
som arbetsplats är
värt stor respekt.

menar **Ida Östensson** på Make Equal i vår intervju.

Alkoholproducenterna använder sig av jämställdhetsargument i sina reklambudskap till kvinnor. Rosa öl lanseras genom att uppmärksamma löneklyftor och whiskey marknadsförs »för kvinnor som bryter barriärer«. Att kunna dricka hur du vill som kvinna likställs i reklamen med rättigheter som ett bra jobb och rätt till höga samhällspositioner. Och visst har en kvinna också rätt att bara slappna av med ett glas vin? Det här kan du läsa mer om i våra intervjuer med forskarna **Gunnel Hensing** i Göteborg och **Amanda Atkinson** i Liverpool. De varnar oss för att sätta likhetstecken mellan att kvinnor dricker mer och ökad jämställdhet. Det är mer komplicerat än så.

VERKSAMHETER FÖR UNGA i en sliten italiensk förort och ett svenskt miljonprogram – kan de ha något gemensamt? Ja, målet att ge framtidstro till barn och unga. Att inte vänta med stöd och hjälp tills det gått snett. Både i Turin och Jönköping finns relativ fattigdom, bristande integration och svårigheter att få ansvariga myndigheter och politiker att lyssna och samarbeta kring det som de boende säger att de behöver. Att som socialarbetare ha gatan som arbetsplats är värt stor respekt. Tänk om någon kunde nappa på **Nicola Pelusi** önskan om ett utbytesprogram mellan uppsökande verksamheter. Kanske din organisation?

Italienska ungdomar uppföstras i att inte dricka så att de skadar eller gör andra obekväma, kanske ett perspektiv

som borde få större plats även i det svenska förebyggande arbetet? Skillnader i alkoholkultur hos unga i Italien och Finland har studerats vid forskningsinstitutet Eclectica i Turin.

SÅ HAR ALKOHOL & Narkotika varit på gala. Nominerade till det fina priset *Årets design* av branschorganisationen Sveriges Tidskrifter. Vi hade trevligt på festen och var stolta. Och självklart tänkte vi på förre chefredaktören **Julius von Wright** som har tagit fram tidskriftens form tillsammans med AD **Jenny Holmqvist**. Nu räckte det inte hela vägen men vi har spikat upp nomineringen på vår mentala anslags-tavla, du hittar den på sid 42.

Det är roligt att göra en snygg tidning. Men framförallt vill vi att formen ska ge dig lust att läsa och ta del av innehållet. Som vanligt: hör av dig om något väcker frågor eller debattlust.

Tack för i år!

/ ANNA FREDRIKSSON
TF CHEFREDAKTÖR

20

”De valde drog-användningen av
nöd. Deras historier
liknade varandra.

INNEHÅLL NO.5–6 2022

- 7 PERSPEKTIVET** Missa inte helheten i exemplet Portugal
- 17** Beroendevården i Göteborg har inte hämtat sig
- 20 FORSKARINTERVJUN** Sysslolöshet drar ensamkommande till droger
- 22** Jönköping och Turin: Öppna verksamheter vill skapa framtidstro
- 32 FRÅGOR & SVAR** Svårt att prata alkohol?
- 34** Drogfokus i korthet
- 36** Utblick: Tunga droger tillåts i Canberra
- 43 SISTA ORDET** Större spelansvar

Alkohol & jämställdhet

8 Att vara fri och självständig i sitt drickande men samtidigt inte släppa kontrollen. Motstridiga krav på tjejer blir tydliga i förhållande till alkohol menar **Ida Östensson**, ordförande för Make Equal. Reklam för alkohol riktad till kvinnor anspelar gärna på feminism och systerskap.

Alkohol & Narkotika

ALKOHOL & NARKOTIKA ges ut av CAN. Tidskriften ska ur ett journalistiskt perspektiv bevaka och granska aktuella händelser på drogområdet. Den har en populärvetenskaplig inriktning och är drogpolitiskt oberoende. Åsikter framförda i artiklar och krönikor behöver inte överensstämma med redaktionen. **ANSVARIG UTGIVARE** Charlotta Rehnman Wigstad **TF CHEFREDAKTÖR** Anna Fredriksson · info@alkoholochnarkotika.se **WEBB** www.alkoholochnarkotika.se **ADRESS** Östgötagatan 90 · 116 64 Stockholm **TELEFON** 0723-714 328 **PRENUMERATION** 6 nr per år 300 kr · tel 031-743 99 05 (tis-ons, kl 09-12) · e-post aon@natverkstan.net **GRAFISK FORM & BILDREDAKTÖR** Jenny Holmqvist/Oh Dear form **OMSLAGSILLUSTRATION** Kati Mets **PORTRÄTTILLUSTRATIONER** Cecilia Lundgren **KORREKTUR** Bengt-Inge Bengtsson **TRYCK** Lenanders Grafiska AB **ISSN** 0345-0732 **CAN** Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Se mer på: www.can.se Vi hanterar våra prenumeranternas personuppgifter enligt den nya dataskyddsförordningen. Mer information hittar du på www.alkoholochnarkotika.se, eller genom att kontakta tf chefredaktör Anna Fredriksson.

30 miljoner

fördelas till åtta forskningsprojekt som på olika sätt ska ta reda på mer om skadligt bruk i arbetslivet. Afa försäkring delar ut pengarna bland annat för att undersöka hur risken för skadligt alkoholbruk skiljer sig mellan kvinnor och män i olika branscher.

OJÄMLIK BEDÖMNING

Äldre och personer med funktionsnedsättning får inte frågor om beroendeproblematik och våld i nära relation i samma utsträckning som andra när deras behov av stöd utreds av socialtjänsten. Bedömningar i utredningar och beslut blir då ojämlika, samtidigt som de kan vara av avgörande betydelse för den enskilde, menar Myndigheten för vård- och omsorgsanalys i en ny rapport.

DROGTEST ANVÄNDS FEL

Personer med adhd som behandlas med centralstimulerande läkemedel ska inte rutinemässigt behöva genomföra övervakade urinprov. Drogtesterna strider mot Socialstyrelsens nationella riktlinjer, vilket inte alla regioner verkar ha uppfattat. Ivo, Inspektionen för vård och omsorg, har därför skickat ut påminnelser om hur personer med adhd ska bemötas av vården.

Anders Printz svarar om närstående

I FÖRRA NUMRET av Alkohol & Narkotika skrev författaren Åsa Moberg i sin krönika om hur begreppet »närstående« används med helt olika betydelse i socialtjänstlagen och i hälso- och sjukvårdslagen. Något som hon menade förstärker det underläge anhöriga redan befinner sig i vid kontakt med vård och omsorg. Hon undrade om inte Samsjuklighetsutredningen kunde reda ut begreppsförvirringen.

Nu svarar regeringens särskilde utredare **Anders Printz**:

»Jag tror det Åsa Moberg skriver stämmer. Anhörigperspektivet borde tydliggöras, särskilt i hälso- och sjukvårdslagen. I vårt första betänkande tyckte vi att det skulle utredas så att det blev klart en gång för alla. Men Åsa Mobergs text kan också vara en uppmaning till vårt slutbetänkande att åtminstone vara tydliga med vad vi menar när vi pratar om stärkt roll för anhöriga.«

foto: Moments In Between

”

Att använda »missbruk« /.../ som grund för att utvisa en människa från landet är helt förkastligt ur såväl ett medmänskligt som etiskt och rättssäkert perspektiv. Formuleringen »bristande vandel« och de exempel som uppges visar snarare på en bristande kunskap om beroendeproblem, och en inhuman syn på människor i behov av stöd och vård.

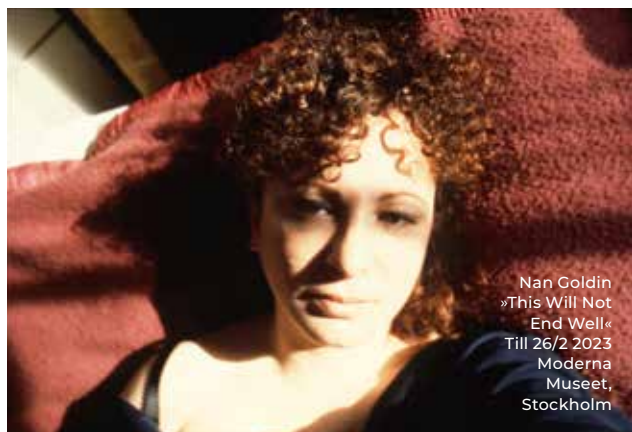
Emmeli Wulfstrand *Verdandi*, Lucas Nilsson *IOGT-NTO*, Jennie Gejel *Brukarföreningen Stockholm*, Joar Guterstam *Svensk förening för beroendemedicin* och 15 andra forskare, debattörer och organisationer verksamma inom alkohol- och narkotikaområdet, skriver på altinget.se om sin oro med anledning av Tidöavtalet.

Naloxon på härbärg?

OM NALOXON SKA göras tillgängligt där brukare finns och där också risker för överdoser finns, då kan avsteg behöva göras från gällande rätt så att läkemedlet kan ges även av härbärgspersonal och städare på offentliga toaletter. Det sa **Thomas Lindén**, regeringens utredare under Drogfokus. Narkotikautredningen tittar på detta »som en pusselbit i en helhet«.

Ju snabbare det här blir möjligt, desto bättre, tycker **Fredrik Bergman** som jobbar på natt-härbärge i Stockholm.

– Förra veckan hade vi överdoser två nätter i rad. Som genom ett under blev det inga dödsfall. Nu tvingas vi hålla på med hjärt- och lungräddning i väntan på att ambulanspersonalen dyker upp med naloxon, säger han.

Nan Goldin »Self-portrait With Eyes Turned Inward«, Boston 1989

Nan Goldin på Moderna

NAN GOLDIN, FOTOGRAF och kontroversiell konstnär är aktuell i en retrospektiv utställning med ljud- och musiksatta bildspel med tusentals fotografier i berättelser om kärlek, beroende och förlust.

Nan Goldin var rehabiliterad från tidigare drogmissbruk när hon blev opioidberoende efter en handoperation 2014. Hon var nära att dö i en överdos för några år sedan. Hon är också aktuell i dokumentären *All the beauty and the bloodshed*, som kommer i januari 2023, och handlar om hennes kamp mot opioidkrisen och finansfamiljen **Sackler**.

Nya CAN-publikationer

Alkoholvanor hos äldre 2004–2021

Detta kunskapsunderlag är framtaget på uppdrag av Systembolaget med Monitormätningarna som bas och fokuserar på utvecklingen av alkoholvanorna i gruppen 65–84 år. Rapporten, som är publicerad som övrig CAN-publikation, visar att dagens äldre dricker större mängder alkohol jämfört med tidigare generationer.

CAN Rapport 213: Självrapporterade alkoholvanor i Sverige 2004–2021

Beskriver hur den självrapporterade användningen av alkohol har utvecklats i olika befolkningsgrupper perioden 2004–2021. Baserad på Monitormätningarna där ca 18 000 personer svarar varje år.

Fokusrapport 16: Mobbning och mönster bland unga – Involvering i mobbning och kopplingen till alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar

Rapporten visar hur vanligt det är att ha mobbat andra eller att själv ha blivit mobbad och om det finns någon koppling till erfarenheter av alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar i de olika grupperna. Till grund ligger svaren från niondeklassare i CAN:s nationella skolundersökning.

CAN rapport 212: Alkoholkonsumtionen i Sverige 2001–2021

I denna årligen återkommande rapport redovisas utvecklingen av alkoholkonsumtionen i Sverige, med utgångspunkt från CAN:s Monitormätningar. För att få en helhetsbild har oregistrerade källor adderats till uppgifter om den registrerade konsumtionen. Bland annat beskrivs förändringar under pandemiåren 2020 och 2021.

Kortfakta 01: Lustgas bland unga 2022

Våren 2022 ställdes för första gången frågor om lustgasanvändning i CAN:s nationella skolundersökning. De som svarade gick i åk 9 och gymnasiet år 2. Resultaten redovisas i Kortfakta.

Alla hittar du på can.se/publikationer

NYTT
FORMAT!
KORT-
FAKTA

Vad skrevs då?

**Nr 6
2012**

**Nr 6
1992**

Straff eller behandling?

ALLT FLER MED narkotikaproblem döms till längre straff. Är vård med innehåll möjlig eller blir det bara en strängare kontroll undrar Alkohol & Narkotika och besöker flaggskeppet bland drogfria fängelser – Österåker-anstalten. Direktören **Ann-Britt Grünewald** kan glädjas åt studier som visar att de som suttit här har betydligt lägre risk för återfall i brott och narkotikamissbruk. **Per** är dömd till sex år för grovt narkotikabrott och säger att »Kissproverna är A och O«. Han ser drogerna som ett avslutat kapitel och vill utnyttja tiden till att bygga upp sig själv. Författaren **Lasse Strömstedt** konstaterar att samhällsklimatet har hårdnat och att 70-talets fängkamp inte längre verkar möjlig.

Systembolaget anpassar sig till EG genom att släppa in ett större sortiment i vissa av sina butiker under en provperiod på fyra månader.

1993 ska staten ta över vården av tvångsomhändertagna ungdomar från kommunerna och

Rädda barnens rapport om utsatta barn orsakar livlig debatt: Har Sverige gatubarn eller inte?

BLIR DU SUGEN
PÅ ATT LÄSA ETT
ÄLDRE NUMMER AV
ALKOHOL & NARKOTIKA?
HÖR AV DIG TILL
ANNA.FREDRIKSSON
@CAN.SE

**Nr 6
2002**

Heroin i Afghanistan och Sverige

HEROINMISSBRUKET I SVERIGE har ökat visar MAX-projektet där CAN gjort mätningar på uppdrag av Socialdepartementet. »Bland äldre missbrukare dominerar fortfarande amfetaminet men bland tunga missbrukare under 35 år är det nu heroin som är det vanligaste enskilda dominerande preparatet», säger professor **Börje Olsson**, forskningsledare vid Stockholms universitet.

Den politiska utvecklingen i Afghanistan de närmsta åren kan bli avgörande för heroinmissbruket i världen, skriver FN-organet Office on Drugs and Crime i en ny rapport. 90 % av heroinet i Europa kommer från Afghanistan men år 2000 har talibanerna utfärdat ett dekret om att helt förbjuda opiumvallmo.

Personer som tar droger intravenöst riskerar att smittas av gulsot och Socialstyrelsen rekommenderar sedan länge vaccinering. Landstingen har dock svårt att få kontakt och många har inte lyckats nå mer än en handfull.

Den nytilträdde socialtjänst- och folkhälsoministern **Morgan Johansson**, 32 år, intervjuas. En av många frågor han får är hur han ska gå vidare med sin motion om att droghandeln i Christiania ska stoppas.

Totalkonsumtion och alkoholskador

SYSTEMBOLAGET HAR GJORT sin första hemleverans i ett försök som är tänkt att pågå till hösten 2014.

Langaren är nu bara ett mobil-samtal bort när unga vill köpa sprit, men 15-åringars alkoholkonsumtion minskar samtidigt som 50–69-åringar seglar upp som en ny problemgrupp. Med en överslätande inställning till sitt eget drickande ser de umgänge med vin som en självklarhet.

Totalkonsumtionsmodellen skärskådas. Det finns ingen anledning att överge teorin om samvariation mellan genomsnittlig konsumtion, andelen högkonsumenter och därmed också alkoholskador, som grund för svensk alkoholpolitik, skriver **Mats Ramstedt** och **Håkan Leifman** från CAN. I en forskningsartikel redogör de för den aktuella utvecklingen av alkoholskador. Skadorna ökade inte som befarat under den snabbaste konsumtionsökningen i modern tid – den som skedde mellan 1998 och 2004 – bland annat på grund av utlandsresenärernas inköp. Men skadorna föll sedan i mer väntad takt under den minskade konsumtion som följde efter 2004.

»NYANSERA BILDEN AV PORTUGAL«

Bilden av avkriminaliseringen i Portugal bygger på myter, menar **Pierre Andersson**. Den som inte ser helheten riskerar att dra fel slutsatser.

DEN SOM FÖLJER de pågående diskussionerna om narkotikapolitik – oavsett om vi pratar om Sverige eller andra delar av världen – har sannolikt stött på exemplet Portugal. Här avkriminaliserades narkotika 2001 och enligt den dominerade berättelsen blev resultaten fantastiska. Den narkotikarelaterade dödligheten sjönk dramatiskt, här finns något vi borde ta efter!

Men faktum är att fler dör av narkotika i Portugal idag än innan avkriminaliseringen. Trenden var nedåtgående fram till 2008–2009, sedan vände kurvan uppåt. Jämför man den senaste siffran med året innan avkriminaliseringen kan man konstatera att dödligheten ökat med 38 procent. Trots detta ser man fortfarande motsatsen hävdas: DN, Aftonbladet och andra stora medier har under det senaste året publicerat uppgiften att antalet narkotikarelaterade dödsfall i landet sjunkit.

För några år sedan tittade jag närmare på exemplet Portugal. Resultatet finns samlat i en rapport som går att ladda ner på Narkotikapolitiskt

Centers hemsida. Det viktigaste jag kom fram till var detta:

Reformen var bredare än bara avkriminalisering. Expertgruppen tog fram ett helt åtgärdsprogram som också innebar en massiv satsning på vård och stöd. Den satsningen har sannolikt spelat betydligt större roll än avkriminalisering i sig – något som också bekräftas av att dödstalen började öka igen när resurserna till vården minskade efter finanskrisen 2008.

DISKUSSIONEN FÖRVIRRAS AV att människor jämför äpplen med päron. Portugal använde till och med 2007 en annan definition av narkotikarelaterade dödsfall. Den som inte observerar skillnaden riskerar att dra helt felaktiga slutsatser. Tittar man på en tidsserie där den moderna definitionen används kan man konstatera att Portugal hade 52 narkotikarelaterade dödsfall året innan avkriminaliseringen (2000) och 72 dödsfall i den senaste rapporten (2019).

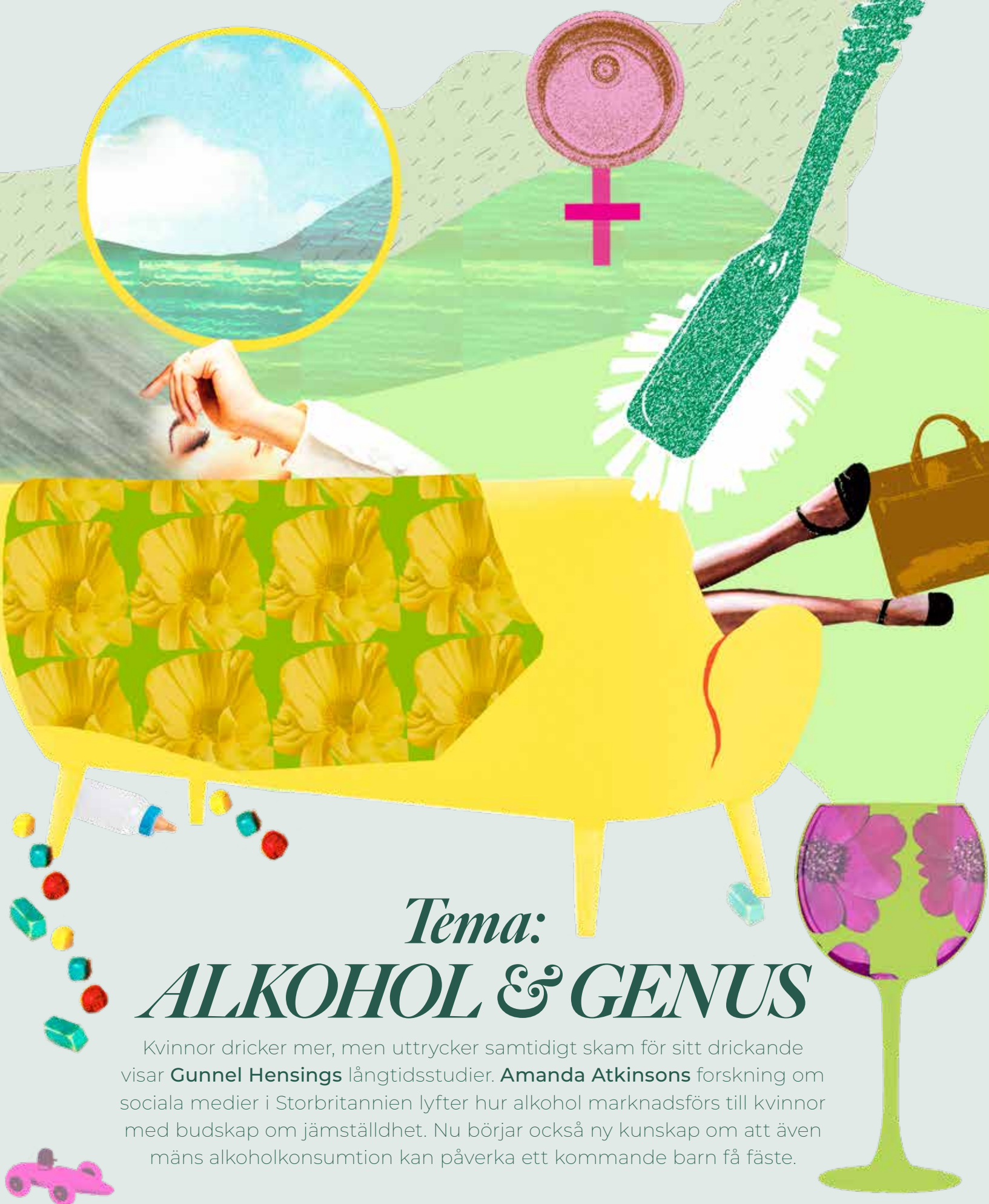
Portugals avkriminalisering innebär inte att människor kan använda narkotika utan konsekvenser. Polisen har samma jobb som tidigare, de hittar och beslagtar narkotika, men rapporterar

nu till en civil myndighet. Alla som ertappats med narkotika måste inställa sig hos en »avrådningskommission« inom tre dagar. Böter och samhällstjänst finns med bland påföljderna, precis som i Sverige.

DET FINNS SAKER vi kan lära oss av Portugal. I det nuvarande systemet skiljer man på människor med och utan narkotikaberoende. Den som inte är beroende får en varning första gången, men böter om förseelsen upprepas. Den som anses vara beroende hänvisas till vård. Och här går det snabbt – enligt chefen för landets narkotikamyndighet får personen träffa en ansvarig beroendeläkare inom någon vecka. Detta är åtgärder som skulle kunna införas också i Sverige, helt oberoende av en avkriminalisering.

Det är hög tid att nyansera bilden av avkriminaliseringen i Portugal och se på resultaten som de verkligen är. Diskussionen om framtidens narkotikapolitik är för viktig för att vi ska låta den byggas på myter och felaktiga data.

/ **PIERRE ANDERSSON** POLICY-
RÅDGIVARE, NARKOTIKAPOLITISKT
CENTER

Tema:
ALKOHOL & GENUS

Kvinnor dricker mer, men uttrycker samtidigt skam för sitt drickande visar **Gunnel Hensings** långtidsstudier. **Amanda Atkinsons** forskning om sociala medier i Storbritannien lyfter hur alkohol marknadsförs till kvinnor med budskap om jämställdhet. Nu börjar också ny kunskap om att även mäns alkoholkonsumtion kan påverka ett kommande barn få fäste.

Rosafluffig vänskap ska sälja alkohol

Förändrade normer och feminiserad alkoholreklam har bidragit till kvinnors ökade alkoholkonsumtion. Men vi bör akta oss för att sätta likhetstecken mellan ökat drickande och ökad jämställdhet, menar forskare.

TEXT KAROLINA BERGSTRÖM / ILLUSTRATION KATI METS

ALLT FLER KVINNOR dricker allt mer, visar den pågående långtidsstudien *Women and alcohol in Gothenburg* som kartlagt kvinnors konsumtion av alkohol i staden sedan slutet av 1980-talet.

Samtidigt som kvinnor som dricker kan uppfattas som fria och jämställda, visar en undersökning om alkohol och könsnormer, genomförd på uppdrag av IQ (Systembolagets dotterbolag), att många kvinnor känner sig begränsade av andras bedömningar om deras konsumtion.

Stigmat som funnits historiskt kring kvinnors alkoholkonsumtion har blivit mycket mindre, menar **Gunnel Hensing**, professor i socialmedicin vid Göteborgs universitet och huvudansvarig för den förstnämnda studien.

– I dag är det inte skamligt för kvinnor att dricka offentligt på samma sätt som det var för kanske 50–60 år sedan. En högre andel kvinnor anger också att man dricker för att slappna av jämfört med tidigare, och det beror antagligen på att fler kvinnor känner att det är ok att vara öppna med sin alkoholkonsumtion, säger Gunnel Hensing.

Kvinnors anledningar att dricka kan ofta skilja sig från mäns, menar hon.

– Vi vet att kvinnor oftare dricker just för att slappna av, jämfört med män. I andra studier har vi kunnat se hur kvinnor oftare söker efter externa skäl till att kunna ta en paus, som att ta ett glas vin, en kopp kaffe eller en cigarett. Det

beror på att många kvinnor upplever det som svårt att bara ta en paus utan ett »giltigt« skäl, säger Gunnel Hensing.

Samtidigt visar statistiken hur kvinnor i barnafödande ålder dricker mer än tidigare, men att män minskar sitt drickande under småbarnsåren.

– Detta beror sannolikt på en ökad tendens att dela på ansvaret under småbarnsåren, att det inte bara är mamman som behöver hålla sig nykter, säger Gunnel Hensing.

DET ÄR INTE bara ändrade normer kring kvinnor och alkohol som bidragit till den ökade konsumtionen. En brittisk forskningsöversikt har visat hur vi sedan 1990-talet kunnat se en tydlig feminisering av alkoholreklam och alkoholprodukter, med nya fruktiga ölsorter och viner med namn som »Mummyjuice« och »Girl's night out«, och med reklambudskap som anspelar på jämställdhet som ett säljande argument.

Amanda Atkinson forskar om genus i alkoholreklam vid Liverpool John Moores University och är medförfattare till forskningsöversikten.

Sedan lanseringen av den brittiska päroncidern Babycham på 1950-talet har alkoholproducenter alltmer marknadsfört sig mot kvinnor. I dag är sociala medier en av de viktigaste plattformarna för alkoholreklam, och Atkinson har i en nyligen publicerad studie kunnat visa hur alkoholreklam riktad till kvinnor på sociala medier i mycket högre grad fokuserar på teman som vänskap än liknande reklam som riktas till män. ►

Foto: Göteborgs universitet

Gunnel Hensing är professor i socialmedicin vid Göteborgs universitet.

Foto: Liverpool John Moores University

Amanda Atkinson är docent i folkhälsosociologi och forskar om genus i alkoholreklam vid Liverpool John Moores University.

” Vår forskning visar hur kvinnor ofta blir medvetna om sin »rätt« att dricka genom reklam, och att många också associerar denna rätt med kvinnors ökade rätt till utbildning, arbete och höga samhällspositioner.

– Alkohol framställs ofta som en både viktig och normal del i umgänget med vänner, nästan som en form av systerskap. I våra intervjuer fann vi också att kvinnor som slutat dricka, eller som funderade på att sluta, var rädda för att nykterheten skulle påverka deras vänskapsrelationer på grund av de budskap som alkoholreklamen sänder ut, säger Amanda Atkinson.

Det här är den första studien som undersöker omfattningen och arten av könsuppdelad alkoholmarknadsföring på Facebook och Instagram, och hur varumärken riktar sig till, representerar och engagerar kvinnor i samspel med samtida feminism. Liknande strategier användes för att rikta in sig på kvinnor och män, men innehållets natur var mycket könsbestämd.

FÄRGEN ROSA ÄR en annan faktor som kommit att bli nästan synonym med hur alkohol marknadsförs till kvinnor. I en kampanj gick till exempel mousserande vintillverkaren Freixenet ut med parollen »Wednesdays, we drink pink!«, ett citat taget från filmen *Mean girls*, tillsammans med en bild på en influencer som drack en rosafärgad alkoholdryck. I sin forskning har Amanda Atkinson kunnat se hur många kvinnor ser rosafärgade flaskor och drinkar som »kvinnligt«, och som ett medel att uttrycka sin kvinnlighet

med på sociala medier. Samtidigt undvek andra kvinnor dessa produkter just beroende på färgen, som de associerade med negativa könsstereotyper, medan åter andra såg en chans att »återta« den rosa färgen som en feministisk symbol.

Även om det fortfarande förekommer sexuell objektifiering av kvinnor i alkoholreklam, särskilt när det gäller reklam för öl, är det i dag sällsynt menar Atkinson. Något som däremot har kommit att bli vanligare är att använda sig av feministiska budskap och begrepp. I dag visar många alkoholmärken öppet sitt stöd i samband med internationella kvinnodagen, och märken som Smirnoff och Absolut Vodka har lanserat kampanjer för att uppmärksamma jämställdhet inom musikbranschen respektive sex och samtycke.

– Medan en del bojkottar alkoholmärken som man anser präglas av sexistisk reklam, har andra en tendens att stötta märken som associeras med jämställdhetsfrågor och andra sociala frågor. Detta är en ny utveckling som gör att vissa alkoholmärken uppfattas som »goda«, säger Amanda Atkinson.

Ett förbud mot alkoholreklam skulle vara det mest effektiva ur ett

1953

lanserades den brittiska pärncidern **Babycham**, som beskrivits som »den första alkoholdryck en kvinna kunde beställa i en bar utan att skämmas«.

Foto: Andy Johnson/Creative Commons

folkhälsoperspektiv, menar Amanda Atkinson. Men svårt att genomföra med tanke på hur integrerad alkoholen är i vår kultur och i sociala medier, dessutom knepigare att kontrollera. Samtidigt börjar vissa alkoholmärken att röra sig bortom mer heteronormativa inramningar av kön och mot en mer inkluderande marknadsföring, menar Amanda Atkinson.

– Vår forskning visar hur kvinnor ofta blir medvetna om sin »rätt« att dricka genom reklam, och att många också associerar denna rätt med kvinnors ökade rätt till utbildning, arbete och höga samhällspositioner. Det är viktigt att vara medveten om detta, så att kvinnor inte dömer ut information om alkoholens skadliga effekter som ett försök att ta ifrån dem rätten att konsumera alkohol, säger Amanda Atkinson.

PARADOXALT NOG HAR unga kvinnors skam över sitt drickande ökat jämfört med tidigare, visar den långtidsstudie som Gunnel Hensing är ansvarig för. Samtidigt tenderar få av de som uppgett sig ha alkoholproblem söka vård.

– Normalt brukar det vara så att om ett beteende ökar minskar också skammen över beteendet, men här har det varit tvärtom och vi vet inte vad det beror på. Men ju fler som uppger sig känna skam över sitt drickande, desto färre verkar det vara som söker vård. Här kan det finnas ett utrymme för att minska skammen för att söka vård vid alkoholproblem, säger Gunnel Hensing.

Hon ser liksom Amanda Atkinson en fara i att dra paralleller mellan kvinnors ökade alkoholkonsumtion och jämställdhet.

– Då låter det som att kvinnors frigörelse lett till att vi också dricker mer. Men faktum är att kvinnor dricker mer även i länder som inte kommit lika långt vad gäller jämställdhet. Det handlar helt enkelt om förändrade normer gällande vad kvinnor kan och får göra i ett samhälle, säger Gunnel Hensing. ◀

LÄS MER

➤➤ »PRETTY IN PINK: AND »GIRL POWER«: AN ANALYSIS OF THE TARGETING AND REPRESENTATION OF WOMEN IN ALCOHOL BRAND MARKETING ON FACEBOOK AND INSTAGRAM

Atkinson, A. M., Meadows, B. R., Emslie, C., Lyons, A. & Sumnall, H. R. · Science direct International Journal of Drug Policy · Volume 101 (2022)

➤➤ A RAPID NARRATIVE REVIEW OF LITERATURE ON GENDERED ALCOHOL MARKETING AND ITS EFFECTS: EXPLORING THE TARGETING AND REPRESENTATION OF WOMEN

Atkinson, A. M., Sumnall, H., Begley, E. & Jones, L. · Public Health Institute, Liverpool John Moores University (2019)

87 % Män dricker nästan dubbelt så stora volymer som kvinnor, 87 procent mer. Samtidigt har männens konsumtion sjunkit vilket gör att kvinnornas totala andel ökar från 30 procent 2004 till 35 procent nu.

Källa: CAN Rapport 213: Självrapporterade alkoholvanor i Sverige 2004–2021
· Guttormsson, U.

Foto: Absolut Company

Absolut Vodkas kampanj »Drink responsibly«, där man samarbetade med organisationen RAINN som verkar mot sexuellt våld, är ett annat exempel på jämställdhetsbetonad alkoholreklam.

Foto: Shutterstock

»För kvinnor som bryter barriärer« var slogan för den specialupplaga som whiskeytillverkaren Johnnie Walker lanserade under namnet Jane Walker.

Foto: Brewdog

När bryggeriföretaget Brewdog lanserade ölet Pink Ipa var mottot »Beer for girls« och syftet att uppmärksamma löneklyftan mellan män och kvinnor.

Att sluta supa *som en kvinna*

Kvinnor behöver en mindre skuldbeläggande väg ut ur ett beroende, än den som handlar om att erkänna sina fel och brister, hävdar den amerikanska författaren och entreprenören **Holly Whitaker**.

TEXT KAROLINA BERGSTRÖM / ILLUSTRATION KATI METS

NÄR FÖRFATTAREN **HOLLY WHITAKER** efter år av tilltagande alkoholmissbruk hittar en väg ut är det inte genom den ofta använda 12-stegs-metoden med hjälp av Anonyma alkoholister. Istället kommer Holly Whitaker, efter en rad AA-möten som lämnat en bitter eftersmak hos henne, att skapa sitt eget kvinnocentrerade återhämtningsprogram.

I den bästsäljande boken *Quit like a woman: The radical choice not to drink in a culture obsessed with alcohol* går

Holly Whitaker hårt åt Anonyma alkoholister, som hon menar har en »macho-attityd« med sitt fokus på att sluta rakt av och med sitt skuldbeläggande av återfall. Kvinnor är dessutom redan vana vid att ständigt förminska sig själva och sina behov, menar hon, som anser att de tolv stegens uppmaningar om att erkänna sina fel och brister snarare bidrar till att sänka kvinnors självkänsla än att stärka den.

Quit like a woman anger flera faktorer som drivande bakom kvinnors ökade alkoholkonsumtion.

Quit like a woman: The radical choice not to drink in a culture obsessed with alcohol av Holly Whitaker (2019)

En är samhällets outtalade krav, där pressen att lyckas med karriär, äktenskap och familj gör att många kvinnor känner att de inte klarar av att leva upp till sina roller och därför tar till alkohol. Hon pekar också på glorifierande begrepp som »wine o'clock«, där kvinnor uppmuntras att med hjälp av alkohol slappna av efter en tuff arbetsdag, som ännu en bidragande faktor till kvinnors ökade alkoholkonsumtion.

PÅ SAMMA SÄTT som tobaksbolagen tidigare riktade in sig på kvinnliga konsumenter med hjälp av anspelningar på jämställdhet, använder sig dagens alkoholproducenter av samma metod med reklam som anspelar på feministiska budskap. Ett talande exempel är när succéserien *The Handmaid's Tale* lanserar sitt eget vin, något som för Holly Whitaker går totalt emot tv-seriens

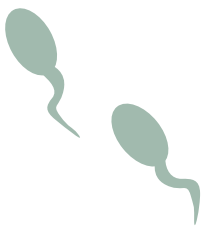
genomgående tematik om förslavandet av kvinnor.

Synen på alkohol som något vi alla förväntas kunna hantera hjälper knappast heller till, enligt Holly Whitaker. I boken drar hon skarpa paralleller till om det istället var drogen kokain som var en oundviklig del av vår kultur, och om vi som små skulle se våra föräldrar snorta linor på fester och som äldre gå på kokainprovningsskvällar. Självklart låter tanken bisarr för de flesta av oss, men som Holly Whitaker påpekar tyder forskning på att alkohol är lika beroendeframkallande som kokain.

»Återhämtning är motstånd – och det är här som du börjar«, lyder bokens sista rader. Hur man än ser på den kritik Holly Whitaker riktar mot konventionell behandling av alkoholberoende finns här en hel del guldkorn att hämta. ◀

”
Hon pekar på glorifierande begrepp som »wine o'clock«, där kvinnor uppmuntras att med hjälp av alkohol slappna av efter en tuff arbetsdag.

Mäns drickande kan ge fosterskador

Det är allmänt känt att kvinnors alkoholkonsumtion innan och under graviditeten har en negativ påverkan på fostrets utveckling. Den senaste tidens forskning har nu riktat fokus mot mannen. Studier visar att även män gör rätt i att vara återhållsamma med sitt drickande innan graviditeten.

TEXT THOMAS WEDÉRUS / FOTO ISABELL HÖJMAN/TT

NÄR FETALT ALKOHOLSYNDROM, FAS, upptäcktes i början av 1970-talet blev det startskottet för stor-skaliga forsknings- och utbildningssatsningar runt om i världen om farorna med att som gravid dricka alkohol. Nu vet vi att även måttliga mängder, särskilt under den känsligare första tiden, kan få negativa effekter både för graviditeten, fostret och barnets utveckling senare i livet.

När det gäller mäns alkoholkonsumtion och vilken inverkan den har på fostret är forskningen dock ännu i sin linda. Enligt **Aleksander Giwercman**, överläkare och professor i reproduktionsmedicin med fokus på mannens fertilitet vid Lunds universitet, gäller kunskapsluckorna alla livsstilsfaktorer.

– En anledning till forskningens stora fokus på kvinnor, som ju är de som har barnet i sin kropp, är att man inte kände till de mekanismer som förklarar hur exponering innan graviditeten kan påverka avkomman.

Det är inte så konstigt om män fått intrycket av att det bara är kvinnors alkoholkonsumtion som påverkar fostret eftersom det är först det senaste årtiondet som forskningen på män börjat ta fart på allvar. I Statens folkhälsoinstituts 20-sidiga sammanställning från 2009, »Alkohol, graviditet och barns utveckling«, omnämns män enbart i ett kort stycke där det konstateras att kunskapen om

alkoholens påverkan på den manliga fertiliteten är begränsad. Men sedan dess har fler och fler studier visat ett samband mellan mäns alkoholkonsumtion innan graviditeten och fostrets utveckling.

I EN NY översiktsstudie publicerad i tidskriften *Current Neuropharmacology* har forskare inom reproduktion och medicin vid La Sapienza-universitetet i Rom sammanfattat forskningsläget. Där visar de att mäns alkoholintag innan befruktningen kan skada spermernas arvs massa och påverka spermie kvaliteten negativt. Detta kan sedan i sin tur bland annat öka risken för missfall, lägre födelsevikt, hämmad tillväxt samt kognitiva och neurologiska störningar hos barnet. Eftersom alkoholen orsakar en genetisk skada är det möjligt att även kommande generationer blir drabbade.

Att studera detta hos människor är dock problematiskt. Man kan visserligen hitta fäder som har konsumerat alkohol innan graviditeten och sedan kartlägga barnets utveckling, men det går då inte att isolera och mäta specifikt alkoholen skadeverknin-gar.

– Även om man hittar associationer mellan alkoholintag och försämring av sädeskvaliteten vet man inte om det är alkoholen i sig som orsakar detta eller om det är effekten av andra livsstilsfaktorer kopplade till alkoholkonsumtionen, säger Aleksander Giwercman.

För att kunna göra experimentella studier har

”
Det är ett problem att man inte riktigt vet vilken information man ska förmedla.

man därför främst använt sig av möss, vilket i stället gör det svårt att överföra slutsatserna till människor.

– Det finns en del djurstudier som indikerar att alkoholkonsumtion hos män har negativ effekt – både på den manliga fertiliteten och på avkommans hälsa. Det finns dock väldigt lite evidens från studier på människor, speciellt när det gäller litet eller måttligt intag av alkohol, säger Aleksander Giwercman.

EFTERSOM DET ÄN så länge är oklart exakt vilken inverkan alkohol har på mannens spermier och hur det i sin tur påverkar fostret är det svårt att säga vad som är en ofarlig nivå av alkoholkonsumtion. I takt med att mer forskning görs kommer sannolikt mer och mer information riktas till potentiella framtida fäder; i skolan, på vårdcentraler och vid försäljning av alkoholkhaltiga drycker. Men i dagsläget är denna information svår att utforma och nå ut med, menar Aleksander Giwercman.

– Det är ett problem att man inte riktigt vet vilken information man ska förmedla till männen, förutom att de bör undvika överdriven alkoholkonsumtion.

De italienska forskarna bakom översiktsstudien avslutar sin artikel med ett konkret råd: Eftersom det inte går att fastslå vilka nivåer av alkoholkonsumtion som kan vara skadliga före graviditeten, varken för män eller kvinnor, är det enda

rimliga rådet till par som planerar att skaffa barn enkelt – att helt undvika bruket av alkohol. ◀

LÄS MER

➤ **TRANSGENERATIONAL ABNORMALITIES INDUCED BY PATERNAL PRECONCEPTUAL ALCOHOL DRINKING: FINDINGS FROM HUMANS AND ANIMAL MODELS** Terracina, S. m.fl. • *Bentham science* (2022)

➤ **ALKOHOL, GRAVIDITET OCH SPÅDBARNSS HÄLSA: ETT GEMENSAMT ANSVAR** Andreasson, S. m.fl. • *Svensk sjuksköterskeförening, SFAM, SAFF, CERA & IOGT-NTO* • *Alkoholen och samhället* (2020)

Aleksander Giwercman är överläkare och professor i reproduktionsmedicin vid Lunds universitet.

FAKTA Fertilitet och alkohol

➤ **Chansen att en kvinna skulle bli gravid minskade med 7 %** efter fertilitetsbehandling när kvinnans veckokonsumtion var större än 84 g ren alkohol.

➤ **För män minskade** chansen att barnet skulle födas levande med 9 % vid en alkoholkonsumtion per vecka större än 84 g. Ett standardglas alkohol innehåller 12 gram ren alkohol.

Källa: Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica (2022)

Släppa kontrollen – men inte ta risker

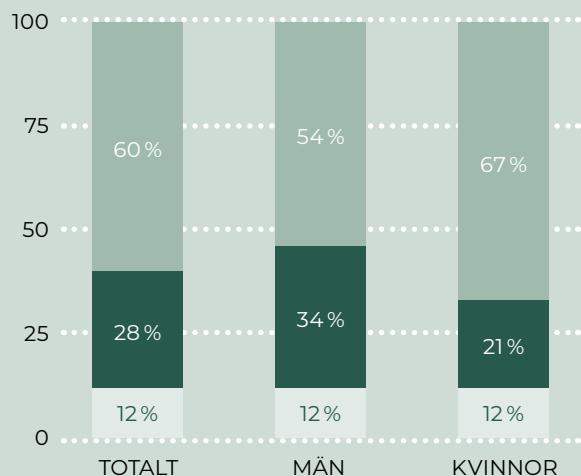
Kraven på tjejer är fortfarande mycket större än på killar. Dessutom ofta motstridiga. Det menar **Ida Östensson**, ordförande för Make Equal.

TEXT ANNA FREDRIKSSON / FOTO KRISTINA WICKSELL BUKHARI

NÄR IQ, SYSTEMBOLAGETS dotterbolag, 2021 lät ett opinionsinstitut fråga drygt 1 000 unga vuxna mellan 18 och 34 år om alkohol och könsnormer svarade 60 procent att det finns olika förväntningar kring hur män och kvinnor ska dricka. 44 procent av kvinnorna har upplevt att andras bedömning gjort att de har begränsats från att dricka så mycket de vill, att jämföra med nio procent av killarna. Kvinnor upplever att de både förväntas släppa kontrollen och vara fria och coola samtidigt som de måste ha kontroll för att inte utsätta sig för

FRÅGA:
UPPLEVER DU
ATT DET FINNS
OLIKA FÖR-
VÄNTNINGAR
KRING HUR MÄN
/KVINNOR SKA
DRICKA?

● JA
● NEJ
● VET EJ

Källa: Alkohol och könsnormer, IQ-rapport (2021)

risker, som sexuella övergrepp. En bild som sprids i sociala medier, rykten som går rekordsnabbt från fester, är sådant som kan läggas tjejer till last på helt andra sätt än killar.

– **DET HÄR ÄR** en ekvation som inte går ihop och ett exempel på en dubbelbestraffning som vi lägger på kvinnor generellt, säger **Ida Östensson**, ordförande för jämlikhetsstiftelsen Make Equal. Hon fortsätter:

– Det visar sig också i det sexuella samspelet. En ung kvinna som inte dricker är tråkig, men om hon berusar sig ses hon som oansvarig. Förväntningar som fortfarande i dag kan leda till det absurda att kvinnor i sexualbrottsmål

kan anses själva vara ansvariga för övergrepp som de utsatts för, om de druckit.

Lägre konsumtion ger mindre skador, är inte det bra?

– Självklart är det bra om konsumtionen minskar, oavsett kön, men på likvärdiga premisser. Vi kan aldrig acceptera att samma substans används som ursäkt för ett kön och som straff för ett annat. Att kvinnor idag gör mer obetalt och osynligt arbete på jobbet och hemma och behöver ett glas för att koppla av har en enda lösning: ökad jämställdhet. ◀

LÄS MER

➔ ALKOHOL OCH KÖNSNORMER
IQ-rapport (2021)

Fortsatt mörkt för beroendevården i Göteborg

Halverat antal vårdplatser för vuxna personer med narkotikaberoende och massuppsägningar som verkställs under årets sista veckor – beroendevården i Göteborg har fått dåligt rykte. En ljuspunkt är att Laro hävt det intagningsstopp som tidigare oroade både patienter och personal.

TEXT AGNES ARPI / FOTO JEPPE GUSTAFSSON/TT

DET HAR VARIT ett tufft år för beroendevården i Göteborg. I slutet av 2021 rapporterade Alkohol & Narkotika om det ansträngda läget, med intagningsstopp på Laro (Läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende), nedstängning av Stadsmissionens beroendeklinik och besparingskrav på 16 miljoner. Under 2022 har personal larmat om en ohållbar arbetsmiljö och massuppsägningar är nu på väg att verkställas.

– Det är dystert på beroendekliniken. Hälften av vårdplatserna för patientkategorin har försvunnit, i Sveriges näst största stad, säger ►

”Många patienter blir väldigt, väldigt arga. De kommer med resväskan och förväntar sig att få hjälp.

Alkohol & Narkotika
nr 6/2021.

Maria Millback är avgående sektionsledare på Laro på Östra sjukhuset.

Karina Stein är verksamhetschef för område Beroende på Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Maria Millback, avgående sektionsledare på Laro på Östra sjukhuset.

I dagsläget finns bara en akutvårdsavdelning öppen för heldygnsvård för vuxna beroendepatienter – enligt samstämmiga uppgifter hårt belastad. Stadsmissionens beroendeklinik, Stigbergskliniken, stängde för gott i april efter en förlorad upphandling. Klinikens tidigare patienter tillhör i stället en nyöppnad egen avdelning på Östra sjukhuset, där inläggningarna sker via Nordhemskliniken, som är specialiserad på alkoholberoende. En uppfattning som återkommer hos personal vid beroendekliniken är att patienter som har ett skadligt bruk av till exempel bensodiazepiner, en av de patientkategorier som tidigare fick vård hos Stadsmissionen, inte längre har tillgång till heldygnsvård.

KARINA STEIN TILLTRÄDDE som verksamhetschef i maj. Hon känner inte igen bilden av att den nya avdelningen inte tar emot patienter beroende av bensodiazepiner. Däremot ser hon att kompetensen har varit lägre vad gäller narkotikaberoende, särskilt vad gäller opioider.

– Det har skett att opioidberoende personer

läggs in, men inte i den utsträckning som de borde sett till behovet.

Psykiatriakuten på Östra sjukhuset är den enda i Göteborg. Organisatoriskt tillhör den beroendekliniken, och till akuten kommer också många patienter med beroendeproblem. Under 2022 har ett stort antal medarbetare valt att säga upp sig, däribland 12 av 16 sjuksköterskor.

En medarbetare, som vill vara anonym, berättar om hur det minskade antalet vårdplatser påverkar arbetet på akuten.

– Vi har ingenstans att göra av våra beroendepatienter. Väldigt många blir i princip stoppade redan i dörren. Man måste vara psykotisk eller väldigt suicidal för att få vård. Många med behov av avgiftning blir kvar på akuten.

Medarbetaren upplever att risken att utsättas för hot och våld på jobbet har ökat.

– Många patienter blir väldigt, väldigt arga. De kommer med resväskan och förväntar sig att få hjälp. Och det är vi i personalen som får ta smällen, det är en ganska våldsam grupp. Vi kan inte hantera det på så få personal.

Verksamhetschef Karina Stein säger att om en patient måste läggas in så läggs patienten in.

Under 2021 stängde substitutionsmottagningen dörren för nya patienter. Nu tar sjuksköterskan Annika Tigerryd och hennes kollegor emot som vanligt, en av få ljuspunkter i Göteborgs beroendevård.

– Det gör vi inte avkall på. Däremot har vi jobbat hårt med att få till rutiner för ett samarbete mellan heldygnsvården och öppenvården. Ibland är en akut tid i öppenvården en bättre insats.

Hon säger att beroendepatienter vid behov även kan läggas in på en allmänpsykiatrisk avdelning eller en psykosavdelning. De tre verksamhetsområdena inom psykiatrin har ett nära samarbete.

FLERA AV UPPSÄGNINGARNA på psykiatriakuten verkställs i november och december. Vakanser finns även inom heldygnsvården och på öppenvårdsmottagningen på Hisingen, en av två basmottagningar i Göteborg.

– Man säger att man möter upp med en god öppenvård, men öppenvården går också på knäna med uppsägningar och rekryteringsproblem. För beroendepatienter finns det väldigt lite hjälp att få, när Stadsmissionen inte finns som alternativ, säger Maria Millback.

Medarbetaren på psykiatriakuten vittnar om en negativ spiral.

– Vi har så dåligt rykte, när vi söker ny

personal är det väldigt få behöriga som söker.

Det finns olika anledningar till personaltappet, menar verksamhetschef Karina Stein. I öppenvården har omorganisationer skapat oro. På den psykiatriska akutmottagningen är arbetsmiljön tung i sig, men fleråriga slitningar och konflikter i personalgruppen spelar också in. Nu pågår en arbetsmiljökartläggning. Olika förslag ligger på bordet för att säkra bemanningen framöver, däribland att låna personal från öppenvården till psykiatriakuten.

Substitutionsmottagningen, som stoppade intaget av nya patienter under 2021, tar nu emot patienter som vanligt.

– Det har varit krisigt i olika perioder med personalomsättning och stort inflöde av patienter, men vi står upp och gör det vi ska göra, säger **Annika Tigerryd**, som arbetar som sjuksköterska på mottagningen. Hon, liksom andra, betonar vikten av att värna personalen.

– Psykiatrin behöver dedikerad personal. Vi dealar hela tiden med människor som är ganska trasiga, i utkanten av samhället, som inte hittar på plats. Det enda vi har som arbetsinstrument, bortsett från tunga droger på recept, är oss själva. ◀

12

av 16 sjuksköterskor har sagt upp sig under 2022 från psykiatriakuten på Östra sjukhuset.

Ensamkommande *utan ett riktigt liv*

I Malmö lever många ensamkommande killar med afghanskt ursprung antingen i väntan på beslut om de får stanna eller efter att ha fått avslag.

Anke Stallwitz, professor i socialpsykologi har sett att hopplösheten och sysslolösheten är anledningar för dem att söka sig till droger.

TEXT SVEN ROSELL / FOTO BERND SCHUMACHER

DE FÖRSTA SOM kom till Sverige som ensamma barn och unga fick oftast permanent uppehållstillstånd snabbt, medan många av dem som anlände efter 2015 har fått vänta i flera år på beslut från Migrationsverket.

– Nu är det mer fokus på avslag och utvisning, säger **Anke Stallwitz**, professor i socialpsykologi verksam huvudsakligen vid Protestant University of Applied Sciences i Freiburg i Tyskland, men även anställd som forskare på Malmö universitet.

År 2015, då antalet unga asylsökande var som störst, anlände 35 369 till Sverige. De flesta av dessa var afghaner (23 480), nästan alla pojkar och nästan alla mellan 13 och 17 år. Fyra år senare, 2019, hade mer än hälften av dem antingen fått avslag på sin asylansökan eller så väntade de fortfarande

på ett beslut om uppehållstillstånd. Mellan januari 2015 och september 2017 levde 2 752 av dem i Malmö vilket var fler än i någon annan svensk stad.

Anke Stallwitz djupintervjuade 2019 och 2021 sammanlagt elva afghanska unga män med drogproblematik och som lever i Malmö. De var minderåriga när de kom till Sverige.

– Det de flesta hade gemensamt var att de inte hade någon tidigare erfarenhet av droger. De valde drog-användningen av nöd. Deras historier liknade varandra.

Där såg Anke Stallwitz en tydlig skillnad mellan den här gruppen ensamkommande minderåriga pojkar och personer med drogberoende som hon tidigare intervjuat i Storbritannien, Tyskland, Kanada och Stockholm. Flera av de unga afghanska killarna i Malmö uttrycker att de inte har något »riktigt liv«.

MAN SKULLE KANSKE tro att förklaringen till droganvändningen är att

tackla oro, depressioner och osäkra bostadsförhållanden. Men det finns en annan viktig förklaring.

– Att sälja droger och få pengar blir något att göra. De kan inte gå i skola, inte jobba, inte träna ... Genom att sälja och använda droger får de något att göra och en gemenskapskänsla.

Några av killarna bröt ihop när de fick avslag på sin tredje ansökan om uppehållstillstånd. Många stannar kvar här och blir papperslösa.

– De tänkte, ok, jag fick avslag, men jag ska hitta en väg att få pengar på och jag ska stanna i Malmö. Och då började de sälja droger.

Siffror från 2017 visar att tio procent av de unga som anlät till landet som minderåriga asylsökande, och fanns i Skåne, hade en missbruksproblematik. Nationellt var andelen åtta procent.

– Det är gamla siffror. Det finns inga nya uppgifter, men andelen har

FAKTA

Om studien

➔ **Anke Stallwitz studie** om droganvändning och handel bland unga män i Malmö som kom till Sverige som ensamkommande ungdomar är en delstudie i det forskningsprojekt om urbana drogsccener som riskmiljöer som leds av Torkel Richert vid Malmö universitet.

– Ensamkommande konstrueras i media som att de kommer med kriminalitet. Men de kom som minderåriga med sina drömmar om en framtid. Här fick de vänta och vänta och så landade många av dem på gatan. Av etiska skäl ville jag med min forskning sätta ljuset på deras verkliga situation, säger Anke Stallwitz.

troligen ökat signifikant under de fem senaste åren. Mörkertalen gjorde att siffran redan då var betydligt högre, säger Anke Stallwitz.

MÅNGA AV DEM som anlänt 2015 och senare, lever ett utsatt liv med obehandlade fysiska och psykiska hälsoproblem efter år av väntan och konstant stress. Många har hamnat i barnpsykiatri för bland annat suicidförsök.

Till de unga människors osäkra villkor hör inte minst den upplevda inkonsekvensen i Migrationsverkets beslut. En av de intervjuade berättade att kompisen han delade rum med fick

uppehållstillstånd medan han själv fått avslag tre gånger. Han såg ingen skillnad mellan deras asylskäl.

Några av ungdomarna levde i misär. En av de intervjuade med ett heroinmissbruk bodde under en bro tillsammans med många andra. Han finansierade sitt missbruk genom att prostituera sig.

En kille, som fått avslag på sina asylansökningar, rekryterades av ett kriminellt gäng för att sälja droger. Efter ett tag ville han lämna, men då blev han förföljd, fick sina ben brutna och tänder utslagna. Rädslan för att bli utvisad gjorde att han inte vågade söka vård.

Anke Stallwitz har också intervjuat tio personer som arbetat med gruppen under lång tid, bland annat på boenden. En uppskattad siffra är att runt 700 ensamkommande i Malmö i dag lever i princip på gatan utan något ordnat boende efter att ha fått avslag.

– Ska man nå den här gruppen måste man bygga upp ett förtroende, men det måste man göra *innan* de börjar med droger. ◀

LÄS MER

➔ **POLICE OFFICERS' ATTITUDES AND PRACTICES TOWARD HARM REDUCTION SERVICES IN SWEDEN – A QUALITATIVE STUDY** Nordgren, J., Richert, T. & Stallwitz, A. · *International Journal of Drug Policy*, 104 (2022)

➔ **LOVE & HATE IN THE DOWNTOWN EASTSIDE OF VANCOUVER: FEATURES OF AN UNUSUAL DRUG SCENE** Stallwitz, A. · *Alcohol and Drugs Today*, 21(3), 178–189 (2021)

Genom att sälja och använda droger får de något att göra och en gemenskapskänsla.

Att arbeta för – inte bara mot

s. 29

Vad har slitna bostadsområden i norditalienska Turin och miljonprogrammet Råslätt i Jönköping gemensamt? Alkohol & Narkotika har besökt två öppna verksamheter med olika förutsättningar och arbetssätt men med samma tydliga mål – att ge unga framtidshopp.

s. 24

RÅSLÄTT, JÖNKÖPING:

»Insatser till 15-16-åringar är för sent«

I Underground tränar unga på ledarskap, får stöd i skolarbetet, hjälp med körkort och sommarjobb. Allt för att ge alternativ till destruktiva livsstils-
mönster som finns runt hörnet. **TEXT ANNA FREDRIKSSON / FOTO ANNA HÅLLAMS**

DET ÄR SEN lördag eftermiddag och torget i miljonprogramsområdet Råslätt i Jönköping ligger öde. I källarplanet hos Underground tar flickor från 18 år och neråt lokalerna i besittning: soffor, smink- och pysselrum, danslokal, biljardbord.

– Vi öppnar alltid för tjejerna först, så att de hinner göra sig hemmastadda innan killarna dyker upp. Annars tar killarna alltid mest plats och tjejerna backar undan, säger **Peter Magnusson**.

Han »är« Underground, med titeln föreståndare, sedan starten för 15 år sedan, en före detta speciallärare som »tröttnade på att arbeta i stuprör«.

– Socialtjänsten, skolan och andra, arbetar alla med var sin del av livet, men det finns så många andra delar som också behöver funka. Vi jobbar

så ofta mot, men vi måste framförallt jobba för nånting.

KILLARNA SOM BESÖKER Underground är till 90 procent från närområdet men en del av tjejerna reser flera timmar med länstrafiken för att komma hit. Finns det tjejer som förebilder, då kommer det andra tjejer menar Peter Magnusson.

– Just nu får vi lägga mer energi på att fånga upp killarna, för de är lite rädda när vi har många starka tjejer, säger han med ett leende.

Han berättar gärna om hur tjejerna inte drar sig för att rycka in på kommunens bibliotek och få ut stökiga killar om det behövs, eller helt enkelt bara säger ifrån när någon har dålig attityd.

Kanske är historierna lite kryddade?

– Om vi är flera då är vi trygga med varandra och vågar stå upp, säger **Houler Akhwarzi**, 16 år, som ikväll håller ett vakande öga på att allt går

schysst till i lokalerna. Två av hennes yngre systrar är också här.

Houler går samhällsvetenskapligt program och på fritiden Undergrounds interna ledarprogram under tre år. Det gör också **Mohamad Kifo** som dukar fram kvällens måltid, en gryta bestående av linser och bulgur. En duk på pingisbordet där många får plats.

Man turas om att ha köksansvar, tänka ut och laga maten.

– Man får be mamma om råd, men inte om att göra, för hon har redan fullt schema, säger Peter Magnusson.

Alla aktiviteter leds av de ungdomar som går ledarutbildningen.

– Man utvecklas när man får ta ansvar, säger Houler.

Tidigare under veckan är hon med och pratar på Drogfokus inför drogförebyggare från hela Sverige om Undergrounds verksamhet.

För alla som är äldre än gymnasieåldern och överhuvudtaget vill vara i lokalerna gäller att de måste gå en kort

– En förhoppning och dröm vi har är att myndigheter och förvaltningar ska bli bättre i verkligheten, inte bara i ord, på att samarbeta med oss i civilsamhället, säger Peter Magnusson, förestandare för Underground, här tillsammans med Houler Akhwarzi, som går den interna ledarutbildningen.

ledarintroduktion på två gånger två timmar. Ett sätt att hålla borta dem som egentligen inte är intresserade av verksamheten. Här tillåts inga subkulturer, alla rum ska gå att se in i, eller ha någon ledare närvarande. Bara om någon duschar får dörren till omklädningsrummet vara stängd.

– Om vuxna inte är medvetna blir omklädningsrum annars lätt platser för dealar eller rekrytering till kriminalitet, säger Peter Magnusson.

LÄXHJÄLP OCH STÖD i skolarbetet är en annan viktig del i att bygga framtidstro.

Alla har inte resursstarka föräldrar hemma. Underground hittar personliga coacher som stöttar från lågstadiet och ända upp genom högskolan.

– Om inte våra barn är prioriterade av skolan kan vi ta kontakt för ett samtal. Någon måste tro på dig. Vi tar ofta den rollen, säger Peter Magnusson.

För några år sedan var det få killar

som satsade på skolan, idag blir de fler och fler.

– När de ser att syrran har sommarinkomster och har tagit körkort då blir de också intresserade. Unga kvinnor är mest förändringsbenägna och den effektivaste gruppen att jobba med.

Underground erbjuder feriepraktik, den som jobbar på bra kan få fortsätta på en timanställning under sommarlovet. Målet är att unga ska komma in i arbetslivet. Underground har ett stort nätverk och ungdomarna får referenser till sitt cv genom det de gör i verksamheten.

”

Vi jobbar så ofta mot, men vi måste framförallt jobba för nånting.

Många kommuner erbjuder sommarjobb för 15–16-åringar, men enligt Peter Magnusson är det alldeles för sent för att förändra någons värderingar. Efter påtryckningar erbjuder nu Jönköpings kommun och andra aktörer i Råslätt feriepraktik från 14 år.

– Det har vi på Underground gjort länge. Om socialtjänsten eller skolan frågar oss särskilt kan vi ta emot även 13-åringar. För två veckors praktik får de 980 kronor. Jag har haft föräldrar som gråtit av glädje för att det räddar sommarens ekonomi.

ATT FÅNGA UPP mindre barn till en meningsfull fritid är så mycket lättare än att försöka rätta till saker och ting när det redan gått snett.

Men även för den som halkat fel och vill lämna är Underground öppet. Dock med hård kontroll att man håller sig på rätt sida om lagen och inte använder droger.

– Till den som är rädd för stryk av ►

”Till den som är rädd för stryk av sitt gamla gäng säger jag: »Bättre stryk nu än att du blir skjuten senare«.

sitt gamla gäng säger jag: »Bättre stryk nu än att du blir skjuten senare«.

Det finns många ensamstående mammor på Råslätt. Skiftjobb är vanliga och då tar ofta tonåringarna hand om småsyskon. Därför finns det ett särskilt småbarnsrum på Underground dit man får ta med syskon.

– Men för en 13-åring är det inte ett rimligt ansvar, då kan vi hjälpa till så att familjen får stöd på annat sätt.

Peter Magnusson har bott i området i 40 år. Om han eller någon annan i Underground ser barn från fem- sex-årsåldern som hänger med större syskon på gatan då agerar man.

– Det är otroligt stora risker förknippade med det. Kanske ger någon dem en sten och ber dem kasta på bussen eller på polisbil. Tonåringarna skrattar och så skolas de in i destruktivitet från tidig ålder.

RÅSLÄTT HAR STÅTT på polisens lista över utsatta områden sedan 2015. Under en period var det mycket stökigt. En skjutning ägde rum och Undergrounds specialbyggda bil med dubbelkommando som används för privat övningskörning sprängdes av kriminella. Peter Magnusson var inte nöjd med polisens agerande då.

– Vi jobbar bra med fältare och områdespolis på gatunivån, men det är inte lika smidigt på andra nivåer.

Många som lever och verkar här reagerar kraftigt mot stämpeln som de tycker att »utsatt område« är.

– Jönköpings kommun har detaljerad socioekonomisk statistik och bostadsbolaget Vätterhem gör evidensbaserade trygghetsundersökningar varje år. Båda visar att NOA, polisens nationella operativa avdelning, har fel. Enda området där Råslätt utmärker sig negativt är för kvinnor över 25 år när det gäller psykisk och fysisk hälsa och sysselsättningsgrad. Därför har Underground börjat jobba med vuxna

kvinnor – de är våra barns mammor.

Unga går in i kriminalitet för att kunna köpa kläder, eller för att det är det enda sättet de känner till att få pengar, berättar Houler Akhwarzi.

– En del av våra barn här har inte busskort eller pengar på mobilen, de får femhundra för att tända eld på ett sophus och betydligt bättre för att bära vapen eller droger. När man tar bort straffrabatt för dem som är mellan 18 och 21 då blir det 15–16-åringar som skjuter. Nånstans måste vi stoppa där nere, säger Peter Magnusson.

När högerextremisten **Rasmus Paludan** våren 2022 fick polis-tillstånd att vara på torget i Råslätt blev många i området upprörda och oroliga. Kyrkorna och moskén fick en avgörande roll i förarbetet och under besöket. Strategin var att alla skulle hålla sig helt borta från torget. Det blev ändå en ganska hetsig stämning när Paludan började tala. Då ringde prästen i Svenska kyrkan i kyrkklockorna, men poliserna gick in i kyrkan och stoppade klockringningen och gudstjänsten. Prästen delgavs misstanke om störande av allmän sammankomst. Då tog Houlers bror och hans vänner initiativ och knäböjde strax framför Paludan, något som fick en lugnande inverkan. Paludan genomförde sin koranbränning, men det blev inget upplopp. Förundersökningen mot prästen las ner med motiveringen att det enda syftet var att skapa lugn.

PETER MAGNUSSON HÅLLER i ett pass på ledarutbildningen. Förbereder 16-åringarna på att de kan bli viktiga för de yngre barnen och att de ska se ►

FAKTA Undergrounds finansiering

- ➡ **IOP-avtal, idéburet offentligt partnerskap**, med Jönköpings kommun som står för 40 % av budgeten.
- ➡ **Övrigt stöd kommer** från det kommunala bostadsbolaget Vätterhem, från andra företag och från andra nationella och idéburna och privata organisationer.
 - »När vi ska köpa en tjänst eller vara prutar vi.«

”

De flesta ungdomar har egna erfarenheter av att samhället sviker och sedan förenklade och förstorade berättelser från bland annat partiet Nyans och gangsterrap.

upp så att de inte blir för viktiga. Att känslan av att vara betydelsefull kan vara förrädisk och hindra den andres egen utveckling. De ska vara medvetna om att de kan få förtroenden som kan vara tunga att bära. Att lojaliteten med barnen i verksamheten alltid kommer först, men om de unga ledarna får höra om allvarliga saker som övergrepp, hot eller självskadebeteenden måste de prata med vuxna i verksamheten.

Han berättar också om allvarliga missförhållanden inom socialtjänsten: om en ung kille som blev utsatt för sexuella övergrepp i sitt familjehem men bestraffades när han berättade, att barn som omhändertogs kan placeras i familjer som inte respekterar barnets religion, situationer när polisen inte tagit brott i området på allvar.

Skadar inte det du berättar tilliten till samhället och ökar polariseringen och känslan av utanförskap?

– De flesta ungdomar har egna erfarenheter av att samhället sviker och sedan förenklade och förstorade berättelser från bland annat partiet Nyans och gangsterrap. Vi ger sanna berättelser men också förslag på lösningar som att anmäla genom områdespolis, följa upp med olika myndigheter. Oroligheter uppstår när ingen pratar om problem eller säger att det alltid är så här fel. Vi motverkar genom att prata öppet om problem och lösningar. ◀

Mohamad Kifo är kvällens köksansvarige och dukar fram en gryta med linser och bulgur.

TURIN:

Uppsökarna har tid och tålamod

Fattigdom, bristande integration och drog-användning, problemen är många i italienska Turins slitna förorter. Men här finns också social-arbetare från ideella organisationer som kommer till parker där unga rör sig. Med sig har de spel, hjälp med skolarbete och ett lyssnande öra.

TEXT / FOTO ANNA FREDRIKSSON & CLARA HENRIKSSON

FYRA EFTERMIDDAGAR I veckan året runt kör frivilligorganisationen Gruppo Abele ut sin lilla vita skåpbil i norra Turins förorter. Idag ställs fotbollsspelet och bordtennisbordet upp i parken Giardino Sospello. Gatu-utbildarteamet, som de kallar sig, består av **Nicola Pelusi**, gatu-pedagog, **Cristina Govor**, inter-kulturell medlare och **Alessandro Bongiardina**, psykolog. Målgruppen är unga från 12 till 25 år. Men som Cristina uttrycker det: »Vi möter ►

*Cristina Govor, Nicola Pelusi och Alessandro Bongiardina här arbetar 15 år på gatan. Här med Mattio 17 år.
– Det vore intressant att arbeta med andra länder, få idéer i ett utbytesprogram, tycker Nicola Pelusi.*

Spel är ett lätt och roligt sätt att snabbt etablera kontakt.

yngre, föräldrar, gamla; på gatan kan du inte välja vem som kommer, vi är här för alla».

– Vi skapar relationer, lyssnar på de unga och deras behov, stöttar dem på vägen mot vuxenvärlden. Många har svårigheter i skolan och vi hjälper dem här i parken. En del har hoppat av skolan, det är problem i familjen och språksvårigheter, säger hon.

Det är liv och rörelse i parken, lek och häng. I området bor många migranter från Östeuropa, Nord- och Centralafrika. En del har varit här flera generationer, andra är nya. Italien har en komplex historia av invandring.

– Gruppo Abele är mitt andra hem, jag mår bra och har roligt här. Nu får jag hjälp med att söka jobb, säger **Mattio** som är 17 år. Han har kommit hit under lång tid och fått hjälp att klara skolan. Nu vill han bli kock.

Gruppo Abele är en frivilligorganisation som funnits sedan 1965 och jobbar för att göra livet bättre för människor i marginalen. Arbetat uppsökande har man gjort i 15 år.

– Vi är skuldra mot skuldra med tonåringarna, vi vet vad som händer i grannskapet. Det är viktigt att vi finns här och ger röst till dem som inte har mycket röst, vi måste knacka på dörren hos politikerna, vara språkrör, säger Cristina Govor.

MYCKET AV DET gatu-utbildarna gör är samhällsvägledning. Som att stötta i integrationen, ge information om migrationslagarna och om vad som krävs för medborgarskap.

– Vi hjälper föräldrarna, lär dem att använda mobilen så att de kan ta del av offentliga tjänster som att söka ekonomiskt bistånd. Är man inte

digitaliserad blir man diskriminerad, säger Cristina Govor.

Allt fler behöver ekonomiskt stöd.
– För tio år sedan fanns det också fattigdom i Turin, men den ökar nu, säger Nicola Pelusi.

Tonåringar som växer upp här i en miljö med ekonomiska, sociala och även psykiska problem har också drog- och alkoholproblem inpå sig. I en av parkerna fanns närmast en »supermarknad» för droger.

– Vi såg att det var handel som pågick och inte bara med hasch och marijuana, utan alla slags droger. Vår målgrupp, tonåringarna, befann sig precis bredvid vuxna i olika stadier av beroendeproblem. Det var också mycket alkohol, berättar Cristina Govor.

Så gatu-utbildargruppen började vara i parken vissa kvällar, man

”

Det var ingen familjepark, men när vi började vara där ändrades bilden.

kontaktade polisen, de som bodde där ringde också polisen.

– Polisen hjälpte oss med några av de unga, några blev arresterade för att de sålde. Det var ingen familjepark, men när vi började vara där ändrades bilden. Vi kom med våra spel, några kom till oss, också droghandlarna kom och spelade.

Nu har situationen i parken förändrats, det är mycket lugnare.

– Vårt jobb tar tid, att lära känna, bygga förtroende och se vad som är bäst att göra.

De som har spelbussen som bas vet ofta vad som behöver göras och prioriteras långt innan kommunen och politikerna. Kunskap som kan vända en negativ utveckling och rädda liv.

Många gånger tar det dock lång tid att få gehör för sådana insatser.

Bostadsområdena är slitna och skulle behöva renoveras. Kanske är det en ny fotbollsplan som behövs allra mest på ett ställe. Någon annanstans något helt annat. Just nu städar Gruppo Abele en av parkerna där spelbussen står. Det offentliga sköter inte sin uppgift. Kanske kan de få lite betalt av kommunen för sitt städjobb.

ALLA TRE I gruppen hoppas att det uppsökande arbetet i framtiden ska vara offentligt finansierat och långsiktigt, inte som idag att deras organisation lever på privata donationer med all den osäkerhet det för med sig.

Andra problem kan vara tonårsgraviditeter, unga som säljer hasch, babygangs med yngre barn som vandaliserar. 12–13-åringar som stjälar alkohol från affärerna. Vid 16 är det lagligt att köpa.

– Vi ser inte alkohol som ett generellt problem för de unga vi möter, men vi informerar om skador kopplade till alkohol, till exempel faran med att köra full. Vi har VR-glasögon där de kan simulera att vara påverkade.

De flesta gatu-utbildarna möter är pojkar, två tredjedelar. Man försöker utveckla sitt arbete för att möta flickorna.

– Flickorna vill hellre prata en till en utanför parken. Av de nordafrikanska flickorna är få på gatan, vi möter andra generationen där många har identitetsproblem mellan två kulturer, säger Cristina Govor.

Nicola Pelusi uppskattar att jobba uppsökande för att han får möta mångkultur på ett verkligt sätt, inte genom mediebilden utan både de goda sidorna och de kritiska aspekterna.

– Verkligheten är komplex och vi kommer att bli mer mångkulturella så vi behöver acceptera det, ha dialog. Vi behöver ändra oss och de som kommer behöver ändra sig.

Glädjen är att se någon lyckas.

– I morse gjorde vi ett cv till en marockansk man, han har gått fem år i skolan i Marocko. Nu har han tre barn och fru och läser till kemiingenjör, då känner jag: waoh! ◀

LYSSNA MER

➔ **(B)RUSSET I TURIN** / kommande podd-avsnitt på podd.alkoholochnarkotika.se kan du höra mer från vårt besök i Turin.

SKADEMINIMERING I ITALIEN

Det förebyggande arbetet skiljer sig åt mellan regionerna i Italien men på flera håll arbetar man i offentliga miljöer som Gruppo Abele, berättar **Franca Beccaria**, doktor i sociologi och chef för forskningsinstitutet Eclectica i Turin.

– Efter en våg av överdoser på 1990-talet letade man nya vägar. I dag finns uppsökare också i chattforum för droganvändare och fysiskt på plats på ravefestivaler. Allt för att minska skador.

En studie av Eclectica som jämför hur unga i Italien och Finland socialiseras in i alkoholkonsumtion visar intressanta skillnader.

– Italienska ungdomar vill ta ansvar för andra och inte skada eller göra dem obekväma genom sitt drickande. I Finland är alkoholkulturen mer individualistisk och fokus ligger framför allt på den egna upplevelsen, säger **Sara Rolando**, doktor i sociologi. ◀

(B)russet intervjuar Franca Beccaria och Sara Rolando från Eclectica.

VARFÖR SÅ SVÅRT ATT TA ALKOHOL- SNACKET?

Sju av tio svenskar har oroat sig för en närståendes alkoholvanor. Samtidigt är mer än hälften av dessa obekväma i att prata om sin oro. Varför känns det så svårt?

Sara Wallhed Finn, psykolog och alkoholforskare, har flera svar.

TEXT ANNA FREDRIKSSON / ILLUSTRATION KARIN ULIN

VI GILLAR INTE att prata med våra vänner eller partners om deras alkoholvanor. Men oroar oss gör vi. Siffrorna i en undersökning beställd av IQ, talar ett tydligt språk. Sju av tio svarar att de oroar sig för en närstående, de flesta för en väns drickande (46 %). Sedan kommer oro för en partner (21 %), förälder (19 %) eller kollega (14 %).

– Det borde inte vara så svårt att prata eftersom problem relaterade till alkohol är vanligt. De flesta som dricker har erfarenhet av att det blivit för mycket. Men ändå är det här något som vi dikotomiserar, säger

Sara Wallhed Finn, psykolog på Beroendecentrum Stockholm och alkoholforskare på Karolinska Institutet, KI.

Det betyder att vi delar helheten i två separata delar – de som har allvarliga problem med alkohol – och så vi andra, som dricker men inte har problem. Däremellan finns ingenting. – De tillgängliga berättelserna om vad som är alkoholproblem handlar om någon som haft otroligt stora problem, som når botten, slutar dricka och blir lycklig. Det är jätteviktiga historier, men vi behöver en bredd, säger Sara Wallhed Finn.

Hon berättar att hon i flera år, utan resultat, letat efter en novell där någon dricker för mycket, men repar sig och fortfarande dricker.

– Här finns en stor lucka i förståelsen av alkoholproblem i kollektiv

bemärkelse, eftersom man kan repa sig på olika sätt. Att dricka för mycket delas av många, och vägarna att ändra sina alkoholvanor är många.

ATT VI ASSOCIERAR problematiskt drickande med den grupp som har stora svårigheter blir ett hinder att föra saken på tal, en del tänker »tar jag upp det säger jag att du är mannen på parkbänken«.

Vad svarar då de som deltagit i undersökningen? Vad håller dem tillbaka? På första plats hamnar: »Jag känner att jag lägger mig i.«

– Alkoholvanor ses som mer privat än andra vanor, vi pratar gärna om kost och motion i vardagliga samtal, men alkohol tillhör den privata sfären, kommenterar Sara Wallhed Finn.

»Jag vet inte hur jag ska ta snacket«, är den näst vanligaste anledningen.

Därefter kommer sådant som: »rädd att såra», »tycker inte jag är bäst lämpad», »vet inte när jag ska ta upp det», »känner mig fånig», »att jag överdriver».

Här har Sara Wallhed Finn några konkreta råd att ha i bakhuvudet, som underlättar.

- Prata när personen i fråga är nykter.
- Var konkret och neutral.
- Beskriv vad som oroar dig med en konkret situation. Använd ett jag-budskap, utgå från dig själv och vad du känner.
- Var empatisk.
- Ställ öppna frågor. Till exempel: *Jag upplevde dig som väldigt berusad i fredags, du sludrade och hade svårt att gå. Det gjorde mig orolig för dig, vad tänker du om det?*

– Många lever i föreställningen att man behöver brotta ner och konfrontera den andre när det tvärtom handlar om empati och respekt, säger Sara Wallhed Finn.

Det behöver inte vara så krångligt, det handlar mest om att lyssna på vad den andre säger.

– Vänta in reaktionen, kanske blir den: *Äntligen är det någon som frågar mig hur jag har det.*

DE SOM OROAR sig mest är kvinnor. Bara var tionde man (11 %) har oroat sig över sin partner, jämfört med var tredje kvinna (30 %). Kanske inte så konstigt när vi till största delen lever i heterosexuella relationer och fler män än kvinnor har alkoholproblem.

Kvinnor är sedan mer obekväma än män i att ta upp sin oro, nästan varannan kvinna (46 %), och var tredje man (34 %). Däremot är det jämnt mellan könen när det kommer till att faktiskt agera och ta det där samtalet, 60 procent av kvinnorna, och 57 procent av männen har gjort det.

– Jag vet inte hur man ska förstå det; är det fler kvinnor som verkligen känner sig obekväma att ta upp sin oro, eller är det nånting annat, som att kvinnor är mer benägna att uttrycka detta i undersökningar? Vi har ingen forskning att gå till här.

Forskning visar däremot att de flesta som söker hjälp för sina alkoholvanor gör det för att någon i deras närhet berättat att de är oroliga för dem.

– Med andra ord vet vi att snacket har effekt. Så även om det känns jobbigt i stunden är det värt det i längden, säger Sara Wallhed Finn. Hon tycker att vi skulle

”**Många lever i föreställningen att man behöver brottas ner och konfrontera den andre när det tvärtom handlar om empati och respekt.**

behöva ta ett ganska stort kliv i att normalisera prat om alkoholvanor, höja medvetenheten om hur vi påverkar och påverkas av andra. Att alkoholberoende historiskt setts som en moralisk svaghet snarare än sjukdom präglar oss än.

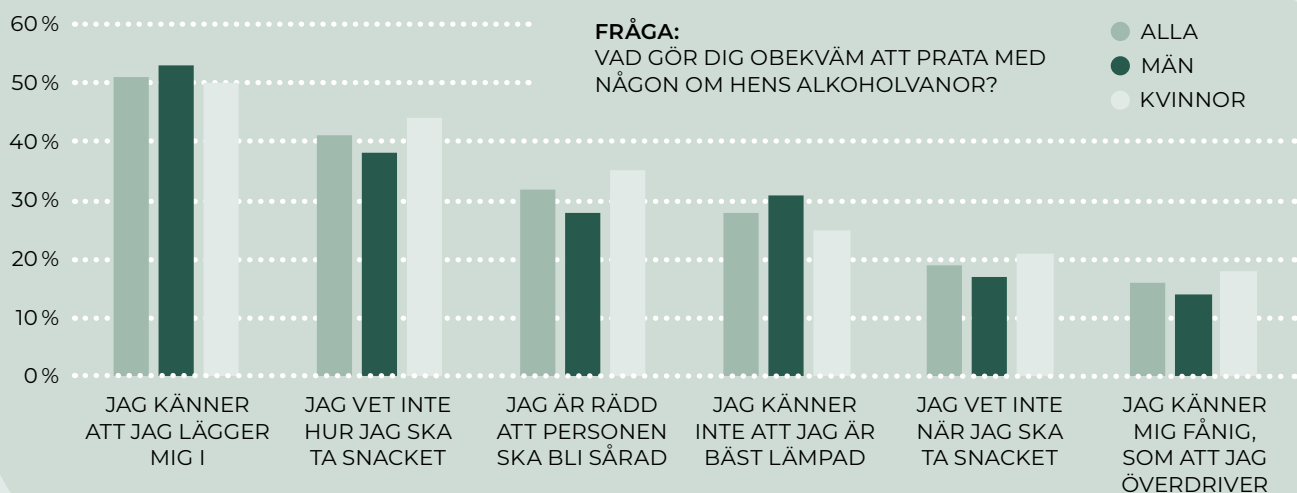
– Samtidigt har alkoholkonsumtion höjts till skyarna på ett sätt som väldigt få andra beteenden. Läger man i den andra vågskålen kostnader och skador är det ju en enorm romantisering. ◀

LÄS MER

➔ **ALKOHOLSNAKSET.SE** Sara Wallhed Finn har hjälpt IQ att ta fram en tjänst som guidar till ett första samtal om någons alkoholvanor.

Tipsa!

HAR DU LÄST ELLER SETT DEN DÄR BERÄTTELSEN SOM SARA WALLHED FINN EFTERLYSER? HÖR AV DIG TILL ANNA.FREDRIKSSON @CAN.SE

Källa: Alkoholsnacket, IQ-undersökning genomförd av Novus maj-juni 2022

TEXT ANNA FREDRIKSSON / FOTO ANNA FREDRIKSSON · PER-OLOF SVENSSON

Drogfokus för många

Foto: Per-Olof Svensson

EN SCEN FÖR ALLA

Under invigningen förmedlade *En scen för alla* stor rörelseglädje. Deltagarna kommer från en daglig verksamhet i Jönköpings kommun med fokus på att hitta känsla, rytm och kroppskontroll.

VIRTUELL VERKLIGHET I BEHANDLING

Byt perspektiv och träna på det som triggar dig om du har problem med aggressivitet, relationer eller beroende. Eller upplev hemmiljö och slappna av om du inte får permission utan sitter inlåst.

Besökarna fick testa VR-glasögon som används i det forskningsprojekt som precis avslutats på anstalterna i Kumla och Borås och inom rättspsykiatri i Växjö.

Susanne Larsson, programledare från Kriminalvården visade hur virtual reality används som en del i befintliga kbt-program (kognitiv beteendeterapi) för att jobba med beteendeförändring genom beteendeaktivering, rollspel och övningar.

– Vi har lång kunskap om våra klients behov och det här är effektivt och ger mersmak.

Klienterna går in för det och vill visa förbättringsresultat, säger Susanne Larsson.

Läs intervjun med David Ivarsson, psykolog och forskningsledare, på alkohol- och narkotika.se

Arrest på hjul

16 meter lång
4,5 meter bred utfälld
26 ton
4 celler
6,5 miljoner i byggkostnader
– det är polisens arrest-trailer.

UNDER 2021 OCH 2022 har trailern använts 13 gånger i samband med festivaler och evenemang. Flest frihetsberövade satt i trailern i Varberg – 70 stycken. Då var närmsta arrest 49 kilometer bort. I Näsåker hade polisen fått köra 120 kilometer enkel väg till Härnösand med varje berusad person om inte trailern varit på plats.

– Det brottsförebyggande arbetet blir bättre om vi kan behålla patruller på evenemangsområdet. Vi har sparat 2 208 mils resande och 990 174 kronor i personalkostnader, säger **Björn Arvill**, verksamhetsutvecklare på Polismyndighetens utvecklingscentrum Öst.

Han är samtidigt initiativtagare till en förändring av ansvaret för hanteringen av berusade. Ungefär 60 000 omhändertagade varje år med stöd enligt LOB, lagen om omhändertagande av berusade personer.

– 90 procent hamnar hos polisen. Det som var en nödutgång i lagen har blivit förstahandsvalet. Polisen hanterar brott och sjuka ska vara på sjukhus. Men tillnyktringsenheter läggs ner, säger Björn Arvill.

I somras gjorde polisen en framställan till Justitiedepartementet om att LOB-lagen skrivs om så att vårdens ansvar tydliggörs.

Den här debatten flamar upp då och då, varför händer ingenting?

– Det handlar om budgetstyrning. Vården är ansträngd och polisen är ansträngd, säger Björn Arvill.

70 st

satt frihetsberövade i polistrailern när den var placerad i Varberg. Det är högsta antalet frihetsberövade vid ett evenemang hittills.

Drygt 600 personer var på plats i Jönköping i slutet av oktober för att delta i Drogfokus, Sveriges största konferens om förebyggande och hälsofrämjande arbete kring alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel. Programmet var brett och många följde också webbsändningarna hemifrån.

Alkohol & Narkotika testade både polisens mobila arrest och VR-behandling, kände rörelseglädje tillsammans med En scen för alla och lärde sig om misstänkta försändelser. Här är några smakprov.

Misstänkta försändelser

FÖRSÄLJNING AV NARKOTIKA via nätet utgör en liten del av den totala marknaden, mellan 3 och 14 procent. Av dessa är en tredjedel narkotikaklassade läkemedel.

– Priset på kokain är lägre än på gatan och man kan till och med beställa gratisprover, berättar **Mats Burman** från Länsstyrelsen i Norrbottens län.

Vi vet för lite om vem Darknetköparen är men siffror visar på svensk bakgrund, 25 procent som har påbörjat en högskoleutbildning och att många bor i studentområden i norra Sverige. Var femte ligger över medianinkomsten och en tredjedel var tidigare okända av polisen.

Länsstyrelserna i norra Sverige, tull, polis och kommuner har tagit fram modellen Tillsammans mot nättdroger. Mats Burman och **Robert Janeheim** från polisen i Älvsbyn har varit med från början. Utbildningen har främst vänt sig till utlämningsställenas personal.

– De fick lära sig att postlagen förbjuder dem att meddela polis om de misstänker brott, även om en pistol ramlar ut ur ett paket. 84 procent sa att de trots att de fått den kunskapen ändå kommer att kontakta polis eller tull om de ser en misstänkt försändelse.

Länsstyrelserna i norr har också samtidigt lobbade för en ny postlag. Den 2 januari 2023 skrivs lagen om så att postpersonal får bryta tystnadsplikten vid brottsmisstanke.

– Nu är vi näst intill i mål. Vi har sökt medel via Brottss förebyggande Rådet, Brå, för en pilotundersökning där vi ska se vad skillnaden blir efter lagen.

”
Priset på kokain är lägre än på gatan och man kan till och med beställa gratisprover.

DROGFORSKNINGSPRIS TILL JOHAN FRANCK

Det var en glad och tacksam **Johan Franck**, professor och chef för Beroendecentrum i Stockholm, som tog emot CAN:s drogforskningspris via storbildsskärm.

– Utifrån sett kan det verka som att forskaren är en solospelare, men det går inte att vara det idag. Det är tillsammans med andra man når resultat, snilleblixtar är nästan alltid en följd av interaktion, säger han.

Läs A&N:s intervju på alkoholochnarkotika.se

An aerial photograph of a city, likely Stockholm, Sweden. The city is built on islands and surrounded by water. In the background, there are green mountains under a blue sky. The foreground shows a mix of modern and older buildings, green spaces, and a river. Two red construction cranes are visible in the middle ground.

Här tillåts smart ^{innehav av} tunga droger

Australiens territorium ACT med huvudstaden Canberra avkriminaliserar tunga droger 2023. Syftet är att ta bort stigman och erbjuda behandling. Försök med en »pill testing«-klinik är redan igång.

TEXT / FOTO JOHAN AUGUSTIN

JAG ACCEPTERAR ATT många människor tar droger, säger **Michael Pettersson** när han passerar parlamentet i Canberra. Det var här Labor-ledamoten nyligen fick igenom sitt förslag om att avkriminalisera tunga droger i territoriet Australian Capital Territory (ACT) där huvudstaden Canberra ligger.

Även om droger som kokain och heroin fortfarande förblir olagliga i ACT kommer droganvändare med innehav för personligt bruk inte att dömas och belastas med ett kriminellt brottsregister. De kan istället få ringa böter och ta del av vård.

– Vi kan inte vinna kriget mot droger, säger Michael Pettersson som framöver istället vill se utökade resurser för att hjälpa droganvändare att bli av med sina beroenden.

Det var han som också fick igenom avkriminaliseringen av cannabis i parlamentet i början av 2020 och där invånarna i ACT sedan dess tillåts odla plantan i hemmet. Befolkningen i territoriet är generellt sett för droganvändning. Undersökningar visar att 70 procent av invånarna har en drogliberal inställning och hälften av befolkningen, som uppgår till en halv miljon, har provat droger. Så småningom kan Michael Pettersson även tänka sig att vissa droger som cannabis kan säljas över disk. Själv har 31-åringen provat ►

” Vi kan inte vinna kriget mot droger.

Michael Pettersson utanför parlamentet där han fick igenom den nya lagen.

droger, utan att gå in i detalj på vilka det rör sig om.

Samtidigt har Michael Pettersson blivit kritiserad för att öppna något av en Pandoras ask. Kritiker hävdar att avkriminaliseringen av tunga droger leder till drogturism där kriminella gäng kommer att slåss om marknaden. Han tar dock kritiken med ro och säger att de kriminella gängen redan finns i Canberra och att drog-handeln fortfarande är olaglig.

– Det viktigaste i det här är att vi måste behandla droger som en folkhälsofråga.

DET VILL ÄVEN CAHMA, Canberra Alliance for Harm Minimisation and Advocacy, göra. En organisation som anställer droganvändare och som hjälper andra droganvändare genom en rad program och tjänster. **Chris Gough** är CAHMA:s chef och började själv injicera heroin i 20-årsåldern vilket ledde till ett brottsregister och »inga jobb eller egna boenden«.

– Det finns även ett utbrett självstigma, säger Chris som drabbades av lågt självförtroende som knappast blev bättre av att hamna i klammeri med polisen.

Nu vill han tillsammans med CAHMA försöka få Canberra-polisen att förändra sina attityder kring droganvändning – »så att polisen inte längre sätter dit personer som de inte gillar«.

Återigen handlar det hela om »en folkhälsofråga«.

– Vi ska bygga broar med polisen och så småningom kanske vi kan se reglering och skatt på droger – som för alkohol och tobak, säger han.

Ett system där man kan köpa sina lagliga droger över disk i ett apotek eller liknande »bottle

FAKTA

Den nya lagen

- ➔ Sedan 2020 är innehav av 50 gram cannabis för eget bruk tillåtet i Canberra.
- ➔ Från oktober 2023 tillåter lagen också innehav för eget bruk upp till 1 och 1,5 gram av kokain, heroin, amfetamin och mdma.
- ➔ Droganvändare riskerar inte längre fängelsestraff utan får en varning, böter på 100 AUD (cirka 700 kronor) eller hänvisas till rehabilitering.
- ➔ Sedan cannabis avkriminaliserades har användningen legat på samma nivå som tidigare och tid frigjorts hos polis och domstolar.
- ➔ I budgeten för 2022/23 ökar ACT:s koalitionsregering Labor-Green, riktade insatser med motsvarande 92 miljoner kronor för bland annat behandling av »ice«-beroende och stödtjänster för familjer till droganvändare.

Källa: ACT Government

shop» skulle enligt Chris Gough få bort den organiserade brottsligheten och samtidigt leda till renare droger. Det är dock något som ligger väldigt långt fram i tiden, om det ens någonsin kommer bli verklighet, tror han.

– Eftersom regeringen till stor del anser att droger rör sig om en moralisk fråga mellan gott och ont där cannabis hanterades som en galen idé i årtionden, säger han.

Karen Gorst började som volontär på CAHMA och har numera en heltidstjänst inom administration. Hon har tidigare stött på problem i arbetslivet sedan hon körde bil påverkad av morfin, kolliderade med en annan bil, och därmed hamnade i brottsregistret. På CAHMA är hon fortfarande under morfinbehandling för sitt heroinberoende. Att Canberra nu har klubbat igenom avkriminaliseringen ►

”

Vi ska bygga broar med polisen och så småningom kanske vi kan se reglering och skatt på droger – som för alkohol och tobak.

Inne på CanTEST-kliniken
testas droger på löpande
band för att bestämma
vad som verkligen
finns i dem.

Patrick Yates och Cassidy
Whitefield analyserar substan-
serna som droganvändarna
lämnar in till dem på kliniken
i Canberra.

” De som kommer hit är glada att vi kontrollerar det de lämnar in. På så sätt slipper de dåliga reaktioner.

av tunga droger tycker Karen Gorst är bra.

– Det kommer göra samhället bättre, och samtidigt tillåta unga människor att göra val, som ibland är dumma, säger hon.

MEN ALLA HÅLLER inte med om att en öppnare attityd till tunga droger kommer att göra samhället i ACT bättre. **Bill Stefaniak**, grundare av det politiska partiet Belco Party, tror att avkriminaliseringen kommer att leda till fler droganvändare, och att polisen inte kommer att ha resurser att varken skriva ut böter eller skicka användare till rehabilitering. Istället måste fler resurser sättas in för att förebygga att människor testat droger.

– Anti-rökningskampanjer fungerar ju, så vi behöver förebyggande arbete även mot droger. Nu ser det nästan ut som att regeringen vill att fler börjar med droger, säger Bill Stefaniak när han går genom Canberras centrum.

Han ser framför sig att »knarkturism« snart kan nå gatorna han nu promenerar på. Eftersom lagen säger att användare till exempel kan ha 1,5 gram av metamfetamin eller »ice«, och lika mycket kokain, blir det en ingång till droghandlare att dela upp den lagliga dosen i små doser och därigenom kunna ha dem på sig för att sälja vidare. Just »ice« är en drog som snabbt ökar i Australien och som Bill Stefaniak har ett personligt band till. Föraren till den bil som hans då 24-årige

son färdades i körde alldeles för fort – påverkad av »ice« – och voltade för fyra år sen. Bills son dog, medan den kvinnliga föraren överlevde, och trots att hon genomgått rehab fortsätter hon med droger, säger Bill Stefaniak.

– Vi måste satsa mer på utbildning i unga år. Nu finns det istället en stor marknad för drogerna.

FÖR DEN SOM vill testa sina droger och ta reda på vad de verkligen innehåller finns möjligheten på en »pill testing«-klinik. I juli öppnade landets första, som ett pilotprojekt, i Canberra. Den kommer att vara öppen några timmar i veckan, under ett halvår till att börja med. Drogerna som testas här är ofta inte vad de utlovats vara, det kan analytikerna på kliniken bekräfta. Ketamin till exempel är ofta utblandat till 50 procent med andra tillsatser.

– Om du vill ha tag i en dålig drog ska du skaffa »coke«, säger **Cassidy Whitefield** som analyserar drogerna, där kokain ofta är den mest utblandade av dem alla.

Samtidigt är kliniken viktig för att upptäcka och förebygga direkt livsfarliga substanser som kan ha blandats i drogerna.

– De som kommer hit är glada att vi kontrollerar det de lämnar in, klargör Cassidy Whitefield.

– På så sätt slipper de dåliga reaktioner. ◀

Alkohol & Narkotika nominerad till Årets design

»Hur lyfter man ett samhällsviktigt ämne till intressanta berättelser presenterade på ett tydligt och kraftfullt sätt? Typ så här. Informativt, elegant, tungt och tydligt. Tidskriften Alkohol & Narkotika och AD Jenny Holmqvist har skapat en fin avskalad design som lever i alla kontaktytor med läsarna.«

Så skrev juryn i sin nominering av tidskriften till Årets design 2022, ett pris som delas ut av branschorganisationen Sveriges Tidskrifter.

Ett erkännande som värmer, kommenterar en glad Jenny Holmqvist.

– I en nischad tidskrift är det lätt att hamna i klassiska stereotyper när det gäller bildval och grafiskt uttryck. Jag har försökt tänka bredare och vill gärna utmana det. Personligen älskar jag typografi och försöker göra tidskriften så inbjudande som möjligt, även för den som inte är forskare eller superinsatt i debatten, säger hon.

Vinnare när galakvällen var över blev slutligen Johan Holm och tidskriften c/o Hops. ◀

ANNONS

Nominera forskare till Systembolagets priser

Systembolaget delar årligen ut priser för att uppmärksamma och stödja forskare. Nomineringsperioden är den 15 dec 2022 – 15 feb 2023.

Systembolagets Kunskapspris

Systembolagets Kunskapspris på 100 000 kronor går till forskare som har gjort betydande insatser för alkoholforskningen och spridit resultaten i samhället. Nu har du möjlighet att nominera en forskare/forskar-grupp du tycker ska prisas för sitt framstående arbete. Läs mer på:
omsystembolaget.se/kunskapspris

Systembolagets Pris för Juniora Forskare

Systembolagets Pris för Juniora Forskare på 50 000 kronor är avsett för en nyligen disputerad forskare. Syftet är att stimulera intresset för den alkohol-forskning som bedrivs inom det humanistiska och samhällsvetenskapliga området. Nu har du möjlighet att nominera en forskare. Läs mer på:
omsystembolaget.se/juniorpris

KUNSKAPSPRISET
OCH
JUNIORA PRISET

2023

En oberoende priskommitté fattar beslut kring vilka personer som utses. Tillkännagivandet sker i samband med Systembolagets årliga alkohol-forskningskonferens den 11 maj 2023.

»Normalisera ansvarsåtgärder för alla spelare«

Debatten kring spel om pengar fokuserar på problemspelare, hur de upptäcks, bemöts och erbjuds hjälp. Det är viktigt, men **Daniel Harre**, ordförande i Spelberoendes riksförbund, vill se omsorgsansvar långt innan ett riskbeteende.

MÅNGA TÄNKER NOG inte på det, men spel om pengar är i dag ett naturligt inslag i varje människas vardag. Det går inte att handla mat hos någon av de större matkedjorna eller hämta ut paket hos ett postombud utan att mötas av spelreklam.

Ett annat exempel är att våra barn, som enligt lagen är för unga för att själva spela, uppmanas att sälja lotter för att finansiera föreningsverksamheter. Hur skulle det kännas om ditt barn i stället kom hem en dag och sa att det ska börja sälja alkohol och tobak för att tjäna ihop pengar till idrottsklubben? Alla tre produktkategorierna brukas för nöje och har 18-årsgräns, men instinktivt känns det betydligt bättre med lotter än alkohol och tobak.

HÄR TROR JAG att vi aktivt måste arbeta för att bryta normaliseringen av spel och det börjar med spridandet av kunskap. Innan vi visste bättre var cigaretter och tobak ett naturligt inslag i samhället, men i takt med att vi som samhälle fått ökad kunskap om skadeverkningarna har vi också förändrat vår inställning, allt mer reglerat marknadsföringen och begränsat tillgången. En liknande utveckling hoppas jag kommer att ske för spel om pengar.

Förutom att sprida kunskap finns det åtgärder vi kan vidta för att göra omsorgen om spelaren helt självklar. Många aktörer i spelbranschen har flera verktyg och en handlingsplan för kunder som uppvisar tecken på spelproblem. Vad skulle hända om vi i stället för att reglera hur problemspelare ska behandlas sätter regler för hur *samtliga* spelare behandlas? Att *alla* spelare, även de som inte uppvisar några tecken på problem:

- sätter egna gränser för sitt spelande på rimliga nivåer
- kan ta del av sin egen speldata i realtid
- kan göra självtester regelbundet och se förändringar i sina svar m.m.

SPELBOLAG HÄVDAR OFTA att det inte går att genomföra för mycket omsorgsåtgärder för då kommer kunden att gå till en konkurrent eller till den olicensierade marknaden. Det här vill jag utmana då jag har svårt att se vilken befintlig »normalspelare« som skulle ta illa upp av att bolaget kommunicerar ut en vilja att erbjuda en tryggare produkt med minskad risk att utveckla problemspelande. I takt med att nya kunder ansluter kommer dessa förebyggande verktyg vara en naturlig del av spelupplevelsen och på så sätt kan vi normalisera

ansvarsåtgärder som gör att riskbeteenden upptäcks i ett mycket tidigare skede. Att skapa och erbjuda kunden en ökad medvetenhet om sina spelvanor möjliggör både en bättre kundupplevelse och en minskad risk att utveckla problem.

Så länge det finns ett ekonomiskt incitament att inte upptäcka problemspelare kommer det alltid att finnas aktörer som brister i omsorgsplikten och därför måste obligatoriska ansvarsåtgärder regleras genom lagar och förordningar. Först då finns det reella förutsättningar för att normalisera spelansvar.

/ DANIEL HARRE ORDFÖRANDE I SPELBEROENDES RIKSFÖRBUND

**” Alkohol framställs
ofta som en både
viktig och normal del i
umgänget med vänner,
nästan som en form
av systerskap.**

s.8

